



# Ilmoitettujen terveyst- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopiskeluun

**Eurostudent VII -tutkimuksen artikkelisarja**

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:16

Johanna Korkeamäki ja Mirikka Vuorento



Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:16

# Ilmoitettujen terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopiskeluun

Johanna Korkeamäki ja Mirikka Vuorento

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2021

**Julkaisujen jakelu**

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston  
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-  
arkivet Valto

[julkaisut.valtioneuvosto.fi](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi)

**Julkaisumyynti**

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston  
verkkokirjakauppa**

Statsrådets  
nätbokhandel

[vnjulkaisumyynti.fi](http://vnjulkaisumyynti.fi)

Opetus- ja kulttuuriministeriö

© 2021 tekijät ja opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN pdf: 978-952-263-841-0

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Kansikuva: Wavebreakmedia/Mostphotos

Helsinki 2021

## Ilmoitettujen terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopiskeluun Eurostudent VII -tutkimuksen artikkelisarja

<b>Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:16</b>		<b>Teema</b>	Koulutus
<b>Julkaisija</b>	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
<b>Tekijä/t Toimittaja/t Yhteisötekijä</b>	Johanna Korkeamäki ja Mirikka Vuorento		
<b>Kieli</b>	suomi	<b>Sivumäärä</b>	43
<b>Tiivistelmä</b>	<p>Artikkelissa tarkastellaan korkeakouluopiskelijoiden raportoimia terveys- ja toimintarajoitteita koulutuksellisen tasa-arvon ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan, mikä on ilmoitettujen terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopintoihin ja opintojen sujumiseen ja millaista tukea on saatavilla. Tutkimuksessa hyödynnetään Eurostudent VII -kyselyaineistoa (n = 7006). Kyselyaineistoa täydennetään 14 korkeakouluopiskelijan haastatteluaineistolla. Kyselyaineiston perusteella mielenterveysongelmat ovat yleisin opiskelua rajoittava tekijä korkeakouluopiskelijoilla. Toiminta- ja terveysrajoitteita raportoivilla opiskelijoilla on monella eri opiskelun osa-alueella muita opiskelijoita kielteisempiä kokemuksia. Erilaiset toimeentuloon liittyvät vaikeudet ovat yleisiä ja hankaloittavat opintoja. Tuen saamisessa on vaihtelua, ja tuen saaminen on pitkälti opiskelijan oman toimijuuden ja aktiivisuuden varassa. Tulosten perusteella on tarpeen edelleen kehittää korkeakouluopiskelijoiden tukipalveluita ja korkeakoulutuksen saavutettavuutta. Myös opiskelijoiden sosiaaliturvassa tulisi paremmin huomioida opinnoissaan vaikeuksia kokevat opiskelijat.</p>		
<b>Asiasanat</b>	korkeakouluopiskelu, toimintarajoitteet, mielenterveys, oppimisvaikeudet, saavutettavuus, opiskelujärjestelyt		
<b>ISBN PDF</b>	978-952-263-841-0	<b>ISSN PDF</b>	1799-0351
<b>ISBN painettu Asianumero</b>		<b>ISSN painettu Hankenumero</b>	
<b>Julkaisun osoite</b>	<a href="http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-841-0">http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-841-0</a>		

## Studenter med hälso- och funktionshinder i högskolestudier

### Artikelserie för EUROSTUDENT VII-undersökningen

---

<b>Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:16</b>	<b>Tema</b>	Utbildning
<b>Utgivare</b>	Undervisnings- och kulturministeriet	
<b>Författare</b>	Johanna Korkeamäki och Mirkka Vuorento	
<b>Redigerare</b>		
<b>Utarbetad av</b>		
<b>Språk</b>	finska	<b>Sidantal</b> 43

---

**Referat**

I artikeln granskas hälso- och funktionshinder som högskolestuderande rapporterat om, med tanke på jämlikheten i utbildningen och tillgången till högskoleutbildning. I undersökningen granskas hur de hälso- och funktionshinder som uppgetts påverkar högskolestudierna och studiernas framskridande och hur stort stöd som finns att tillgå. I undersökningen har man utnyttjat enkätmaterial Eurostudent VII (n = 7006). Enkätmaterial kompletteras med material som bygger på intervjuer med 14 högskolestuderande. Enligt enkätmaterial är psykiska problem den mest allmänna faktorn som begränsar studierna för högskolestuderande. Inom många olika delområden av studierna rapporterar personer med funktions- och hälsotillstånd mer negativa erfarenheter än andra studerande. Olika svårigheter i samband med försörjningen är vanliga och försvårar studierna. Stora variationer förekommer i fråga om att få stöd, det hänger till stor del på den studerandes egen aktivitet. På basis av resultaten är det nödvändigt att vidareutveckla stödtjänsterna för högskolestuderande och högskoleutbildningens tillgänglighet. Även i fråga om den sociala tryggheten för studerande bör man bättre beakta studerande som upplever svårigheter i studierna.

**Nyckelord** högskolestudier, funktionshinder, psykisk hälsa, inlärningssvårigheter/dyslexi, tillgänglighet, anpassningar

---

<b>ISBN PDF</b>	978-952-263-841-0	<b>ISSN PDF</b>	1799-0351
<b>ISBN tryckt</b>		<b>ISSN tryckt</b>	
<b>Ärendenummer</b>		<b>Projekt nummer</b>	

---

**URN-adress** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-841-0>

---

## Students with self-reported health problems and disabilities in higher education Eurostudent VII article series

---

<b>Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2021:16</b>	<b>Subject</b>	Education
---	----------------	-----------

<b>Publisher</b>	Ministry of Education and Culture
------------------	-----------------------------------

---

<b>Authors</b>	Johanna Korkeamäki and Mirkka Vuorento
----------------	--

<b>Editor</b>	
---------------	--

<b>Group Author</b>	
---------------------	--

<b>Language</b>	Finnish	<b>Pages</b>	43
-----------------	---------	--------------	----

---

### Abstract

This article examines experiences of Finnish students with disabilities and health problems from the perspective of equality in education and accessibility in higher education. Our research investigates how self-reported health problems and disabilities impact studies in higher education, and the support that is available for students. This study draws on the Eurostudent VII survey data (N=7006). The survey data was supplemented with data from interviews with 14 higher education students. The survey data suggested that mental health problems are the single most common factor limiting higher education students in their studies. In many areas of student life, students with disabilities have more negative experiences compared to students who do not report any disabilities. Various income-related difficulties are common and they hinder studies. There is variation in the support provided, and access to support services is largely dependent on the student's own agency and activity. These results show that it is necessary to enhance the support services for higher education students and the accessibility of higher education. Students who experience difficulties in their studies should also be better taken into account within the social security system.

<b>Keywords</b>	higher education, students, disability, mental health, learning difficulties/dyslexia, accessibility, accommodations
-----------------	--

---

<b>ISBN PDF</b>	978-952-263-841-0
-----------------	-------------------

<b>ISBN printed Reference number</b>	
--	--

<b>ISSN PDF</b>	1799-0351
-----------------	-----------

<b>ISSN printed Project number</b>	
--	--

---

<b>URN address</b>	<a href="http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-841-0">http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-841-0</a>
--------------------	---

---

# Sisältö

<b>1</b>	<b>Johdanto</b> .....	7
1.1	Korkeakouluopintojen saavutettavuus .....	7
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset .....	8
<b>2</b>	<b>Terveys- ja toimintarajoitteet korkeakouluopiskelijoilla</b> .....	9
2.1	Toimintarajoitteiden vaikutukset opintoihin .....	9
2.2	Avun saaminen ja kohtuulliset mukautukset .....	10
<b>3</b>	<b>Aineisto ja menetelmät</b> .....	13
3.1	Eurostudent VII -kysely .....	13
3.2	Opiskelijoiden haastattelut .....	14
3.3	Tutkimuseettiset kysymykset .....	15
<b>4</b>	<b>Terveys- ja toimintarajoitteita kokevat opiskelijat</b> .....	16
4.1	Terveys- ja toimintarajoitteiden yleisyys ja koettu haitta .....	16
4.2	Korkeakouluopintojen saavutettavuus .....	18
<b>5</b>	<b>Korkeakouluopintojen sujuminen</b> .....	22
5.1	Opintojen sujuminen .....	22
5.2	Koronapandemian vaikutus opintoihin .....	26
5.3	Vaihtoon lähteminen .....	27
5.4	Taloudellinen toimeentulo .....	27
<b>6</b>	<b>Kokemukset tuen ja avun saamisesta</b> .....	30
6.1	Tuen ja avun saaminen .....	30
6.2	Opintoihin saatu tuki .....	32
6.3	Opiskelijoiden kehittämissuositukset .....	34
<b>7</b>	<b>Yhteenveto ja johtopäätökset</b> .....	36
7.1	Päätulokset .....	36
7.2	Aineiston vahvuudet ja rajoitukset .....	37
7.3	Suosituksien ja kehittämissuositusten .....	38
	<b>Lähteet</b> .....	42

# 1 Johdanto

## 1.1 Korkeakouluopintojen saavutettavuus

Korkeakouluopintojen saavutettavuuteen on kiinnitetty enenevässä määrin huomiota 2000-luvulla sekä kansainvälisesti että Suomessa. Vaikka saavutettavuudesta on tehty erilaisia selvityksiä, on suomalaista tutkimusta toimintarajoitteita kokevista opiskelijoista vähän. Tutkimusta erityisesti oppimisvaikeuksia ja mielenterveysongelmia kokevien opiskelijoiden näkökulmasta on niukasti, vaikka ne ovat myös yleisimmät toimintarajoitteet korkeakouluopiskelijoilla. Näiden ryhmien kohdalla saavutettavuuskehitys on myös edennyt hieman myöhäisemmässä vaiheessa kuin muilla opiskelijoilla. Suomalaisten korkeakoulujen esteettömyyden ongelmia on nähty koordinaation puute, hankeperustaisuus ja tutkimuksen vähäisyys. (Pietilä & Laitinen 2011.)

Siinä missä pohjoismaiset korkeakoulut ovat pitkään painottaneet korkeakoulutuksen saavutettavuutta, ei toimintarajoitteita ja vammaisuutta ole kuitenkaan samalla tavalla painotettu näissä keskusteluissa (Weedon 2017). Suurin osa tutkimuksesta on Iso-Britanniasta tai Pohjois-Amerikasta. Esimerkiksi pohjoismaita koskevat tutkimukset näyttäisivät olevan lähinnä yksittäisiä (Langørgen ym. 2020).

Suomessa korkeakoulutuksen esteettömyyden on käynnistynyt 1970-luvulta yksittäisten opiskelijoiden aktivismina. Vuodesta 2000 esteettömyyttä on kehitetty vahvemmin ja aiempaa laaja-alaisemmin. Taustalla on syrjinnänvastaisen lainsäädännön vahvistuminen kansainvälisen kehityksen mukaisesti. Samalla esteettömyyskäsite on laajentunut fyysisestä esteettömyydestä koskemaan laajemmin opetustilanteita. Suomessa samoin kuin muuallakin tukea hakevien opiskelijoiden määrä on kasvanut saavutettavuustyön myötä. Virallisia tilastoja toimintarajoitteita kokevien opiskelijoiden määrästä ei ole saatavilla. (Pietilä & Laitinen 2011.)

Suomalaisten korkeakouluopiskelun esteettömyyttä on tarkasteltu pääosin erilaisissa selvityksissä. Sen sijaan vertaisarvioitua tutkimusta aiheesta on vähän. Kyselyt on useimmiten toteutettu ei-edustavina internetkyselyinä, joita on kohdennettu kaikille opiskelijoille. Haastattelut on toteutettu usein vammaisjärjestöjen avulla, ja ne näyttäisivät painottuvan liikuntarajoitteisiin, aistivammaisiin ja kuuroihin opiskelijoihin, joskaan tarkkaa tietoa haastateltavien opiskelijoiden taustoista ei ole saatavilla (Niemelä 2007). Oppimisvaikeuksia tai mielenterveysongelmia kokevat opiskelijat vaikuttavat olevan näissä selvityksissä marginaalissa keskittymisvaikeuksia lukuun ottamatta.

Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) säädetään kohtuullisista mukautuksista, joiden avulla edistetään vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Myös koulutuksen järjestäjien tulee toteuttaa mukautuksia, jotka takaavat vammaisen henkilön mahdollisuuden saada koulutusta. Lisäksi YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleis-sopimus velvoittaa toimijoita mukautuksiin, joiden avulla varmistetaan, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus käyttää ihmisoikeuksia ja perusvapauksia samalla tavoin kuin kaikki muutkin. Koulutuksen järjestäjien kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi esteettömiä oppilaitostiloja sekä yksilöllisiä järjestelyjä, kuten tenttien erityisjärjestelyjä (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020).

Koulutuksen järjestäjillä on kahdenlaisia velvoitteita. Oppilaitoksen toiminta ei saa olla syrjivää ja koulutuksen käytäntöjen tulee olla sellaiset, että kaikilla opiskelijoilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet oppia ja osoittaa oppimansa. Lisäksi oppilaitosten tulee edistää yhdenvertaisuuden toteutumista arvioimalla omaa yhdenvertaisuustilannettaan, puuttamalla mahdollisiin ongelmiin sekä seuraamalla toimien vaikutuksia. Terveystilan osalta tämä tarkoittaa sitä, että kaikki oppilaitoksen käytännöt ja tilat tulisi olla sellaisia, ettei kukaan niiden vuoksi ole epäedullisessa asemassa. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020.)

## 1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Artikkelissa tarkastellaan erilaisia toimintarajoitteita (erityisesti terveysongelmat, oppimisvaikeudet) koulutuksellisen tasa-arvon ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa kysytään, mikä on ilmoitettujen terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopintoihin ja miten muut sosiaaliset erot, kuten sukupuoli ja sosioekonominen asema, ovat yhteydessä tuen saamiseen. Artikkelissa tarkastellaan myös, millaisia vaikeuksia opiskelijat kokevat ja millainen apu on koettu hyvänä. Artikkelin aluksi tehdään katsaus kansainvälisestä ja kotimaisesta tutkimuksesta. Katsauksessa painotettiin kansainvälisiä katsausartikkeleita aihepiiristä.

## 2 Terveys- ja toimintarajoitteet korkeakouluopiskelijoilla

Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu, että korkeakouluopinnoissa erilaisia tukitoimia, opinnoissa tehtäviä kohtuullisia mukautuksia ja palveluita tarvitsevien opiskelijoiden määrä on kasvussa (Gotlib ym. 2019; Thorley 2017). Erityisesti mielenterveysongelmia ja lukivaikeuksia raportoidaan korkeakoulutuksessa aiempaa useammin. Korkeakouluopiskelijoilla on esimerkiksi mielenterveyden ongelmia aiempaa enemmän (Thorley 2017) ja masennus on keskimäärin yleisempää yliopisto-opiskelijoilla kuin muulla väestöllä (Ibrahim 2013). Sekä Ruotsissa että Iso-Britanniassa lukivaikeudet muodostavat yli puolet tukea tarvitsevista opiskelijoista. (Weedon 2017.) Myös Suomessa tilanne näyttäisi olevan samantyyppinen (Pietilä & Laitinen 2011).

Kansainvälistä tutkimustietoa on kertynyt suhteellisen paljon erilaisia toimintarajoitteita kokevien opiskelijoiden kokemuksista. Opiskelijoiden taustoista tiedetään kuitenkin vähän eikä näitä tietoja välttämättä tarkastella osana laajempaa saavutettavuuskeskustelua. Tarvetta onkin nähty tutkimusasetelmille, jotka huomioivat myös muut sosiaaliset erot, kuten esimerkiksi sosioekonomisen aseman. Esimerkiksi Iso-Britanniassa, jossa opiskelijoiden taustoja seurataan muita maita tarkemmin, on havaittu heidän olevan hieman paremmista sosioekonomisista taustoista muihin opiskelijoihin verrattuna. Näin on erityisesti lukivaikeuksia raportoitvien opiskelijoiden suhteen. (Weedon 2017.) Opiskelijat ovat myös hieman vanhempia kuin muut opiskelijat. Mielenterveysongelmia ja autismin kirjoa lukuun ottamatta sukupuolieroja ei juuri havaita. (Weedon 2019.)

### 2.1 Toimintarajoitteiden vaikutukset opintoihin

Koetut toimintarajoitteet vaikuttavat opintoihin monin tavoin. Vaikka toimintarajoitteita kokevat opiskelijat näyttäisivät pärjäävän opinnoissaan lähes yhtä hyvin kuin muut, he joutuvat käyttämään opintoihin enemmän aikaa ja ponnistelemaan enemmän selviytyäkseen. (Sachs & Schreuer 2011; Lambert & Dryer 2018). Suomessa on havaittu, että toimintarajoitteita raportoivilla opiskelijoilla on muita opiskelijoita kielteisempiä kokemuksia monella eri opiskelun osa-alueella siitä huolimatta, että korkeakouluopetuksen esteettömyyden ja saavutettavuuden on arvioitu parantuneen 2000-luvulla (Villa & Kivisalmi 2016).

Korkeakouluopiskelijoilla oppimisvaikeuksien on havaittu lisäävän stressiä ja ahdistusta, vaikuttavan elämänlaatuun, itsetuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin sekä lisäävän taloudellisia paineita (Lambert & Dryer 2018). Mielenterveysongelmat voivat heijastua opintoihin pois-saoloina, opintojen keskeyttämisenä, stressinä, ja keskittymisvaikeuksina. Myös erilaisista sosiaalisista vaikeuksista ja taloudellisista ongelmista on raportoitu monissa tutkimuksissa. (Hartney ym. 2017.)

Suomalaisista yliopisto-opiskelijoista koostuvassa haastatteluaineistossa opiskelijat kertoivat lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksien johtaneen opintojen hidastumiseen. (Pirttimaa ym. 2015.) Oppimisvaikeuksiin liittyy usein ongelmia vieraisissa kielissä (Korkeamäki 2010). Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia kokevat opiskelijat kokevat tarvitsevansa muita enemmän tukea opintoihinsa (Rinne ym. 2021).

Erilaiset terveys- ja toimintarajoitteet voivat aiheuttaa erilaisia koulutukseen pääsyn esteitä samoin kuin hidastaa opinnoissa etenemistä. Koulutuksen keskeyttäminen näyttäisi usein liittyvän erilaisiin terveydellisiin tekijöihin ja erityisesti mielenterveysongelmiin. Myös työllistymisen suhteen toimintarajoitteita kokevilla opiskelijoilla on enemmän ongelmia, joskin eri ryhmien välillä on eroavaisuutta. (Condra ym. 2015, Weedon 2017.)

Suomessa yliopistojen on järjestettävä opetus esteettömästi, mutta esteettömyyden toteutumisesta on vain vähän tietoa. Lisäksi vaatimukset eivät koske opintojen ulkopuolisia elämänalueita, kuten vapaa-ajantoimintoja tai mahdollisuuksia verkostoitua. On ehdotettu, että korkeakoulujen ja opiskelujärjestöjen tulisi kehittää vammaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua esteettömästi myös vapaa-ajan tapahtumiin (Kyröläinen 2020, 64).

## 2.2 Avun saaminen ja kohtuulliset mukautukset

Avun hakemiseen liittyvät tekijät korostuvat etenkin niillä opiskelijoilla, joilla vaikeudet eivät ole ilmiselvästi havaittavissa, kuten on mielenterveysongelmien ja oppimisvaikeuksien yhteydessä. Aiemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka avun hakemiseen voivat vaikuttaa monenlaiset seikat, kuten avun saatavuus, henkilökunnan ja muiden opiskelijoiden asenteet sekä halu pärjätä itse (esim. Seale 2017). Vaikka suomalainen tutkimus toimintarajoitteita kokevista opiskelijoista on vähäistä, on Suomessa tehdyissä tutkimuksissa ja selvityksissä kiinnitetty huomiota samantyyppisiin ongelmiin (esim. Niemelä 2007, Korkeamäki 2010).

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2020) on arvioinut raportissaan koronapandemian aiheuttamia opetusjärjestelyjä. Opettajien arvioiden mukaan tuen tarve kasvoi eniten niillä opiskelijoilla, joilla on oppimisvaikeuksia. Pandemiatilanteen arvioitiin myös vaikuttaneen

oppimisen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen poikkeustilanteen aikana erityisesti siksi, että opiskelijat hallitsevat vaihtelevasti itsenäisen opiskelun taitoja. (Karvi 2020.)

Tuen saaminen korkeakoulussa voi olla kuitenkin vaihtelevaa eivätkä kaikki halua tuoda tuen tarpeita esille (esim. Seale 2017, Condra ym. 2015). Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu, että tuen ja hoidon puutteella on yhteys opintojen keskeyttämisiin. Omien toimintarajoitteiden hallinta, niihin mukautuminen ja tuen hakeminen on monimutkaista korkeakouluympäristössä. (Gotlib ym. 2019.) Tuen hakemista saattavat estää muun muassa stigma ja vähäiset tiedot saatavilla olevista mukautuksista ja tukikeinoista (Pino & Mortari 2014, Lindsay ym. 2018). Vaikka opiskelun erityisjärjestelyjä pidetään yleisesti tarpeellisina tukea tarvitsevien opiskelijoiden kannalta, liittyy niihin opiskelijoiden kannalta myös kielteisiä kokemuksia (Nieminen 2020).

Norjalaisen tutkimuksen mukaan opiskelijan pitää itse koordinoida tukiprosessiaan ja käyttää paljon aikaa opintojensa järjestämiseen. Opettajien ajalliset resurssit ovat usein hyvin tiukat, mikä vähentää opettajien mahdollisuuksia toimia proaktiivisesti opiskelijoiden tukemiseksi opinnoissa. (Langørgen ym. 2020.) Vastaavia tuloksia on saatu myös Suomessa (Niemelä ym. 2007). Ruotsalaisessa tutkimuksessa puolestaan erilaisten neurokirjon diagnoosien viivästyminen viivästytti usein myös oppimisvaikeuksia kokevien tukitoimia (Lövgren ym. 2020).

Mielenterveysongelmia kokevat opiskelijat ovat erilaisessa asemassa kuin esimerkiksi liikuntavammaiset tai aistivammaiset opiskelijat, jotka ovat usein koko opiskelupolkunsa ajan saaneet tukea. Mielenterveysongelmat puhkeavat usein vasta korkeakoulutuksen aikana eikä opiskelijalla välttämättä ole aiemmin löydettyjä keinoja opiskelunsa tukena tai tietoa tukimahdollisuuksista. (Hartney ym. 2017.) Mielenterveyden ongelmia kokevien kohdalla tuen hakemista vaikeuttaa myös myöhään saadut diagnoosit, oireiden jaksottainen luonne ja toimintarajoitteiden määrittelyn vaikeus (Condra ym. 2015).

Suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden kokemusten mukaan opintoihin liittyvistä erityisjärjestelyistä ei juurikaan tiedoteta. Opiskelun saavutettavuutta arvioineessa kyselyssä suurin osa opiskelijoista ei osannut arvioida erityisjärjestelyjen saamista tai millaista tukea omien opiskelutaitojen kehittämiseen olisi saatavilla. Opintopsykologeja ei ole kaikissa oppilaitoksissa ja tuen saaminen on rajattu viiteen käyntikertaan. (Lehto ym. 2019) Myös erilisiä esteettömyyssuunnittelijoita on vain muutamissa korkeakouluissa (Laitinen & Pietilä 2011).

Kansainvälisten tutkimusten mukaan esimerkiksi monipuoliset tarjolla olevat mukautukset ja tukimuodot, niistä hyvin saatavilla oleva tieto sekä oppilaan aktiivinen toimijuus vaikuttavat myönteisesti korkeakouluopiskelijoiden opintoihin (Lindsay ym. 2018). Oppimisvaikeuksia kokevien kohdalla vaihtoehtoiset opetusmenetelmät, ohjaus oppimistaidoissa ja

-strategioissa sekä kokonaisvaltaisen tuen interventiot voivat vaikuttaa myönteisesti opintoihin (Pino & Mortari 2014; Zeng ym. 2018). Mielenterveyden haasteiden kohdalla yleisimmät tukimuodot ovat lisäaika tehtäviin tai kokeisiin, poissaolojen salliminen sekä ohjaus ja tuki opiskelussa. Lisäksi omat selviytymiskeinot ja läheisiltä saatu tuki on tärkeää, samoin kuin vertaistuki. (Hartney ym. 2017.)

Tutkimusten mukaan yksilöön kohdistuvien toimien lisäksi tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota ympäristön esteisiin. Korkeakouluopintoja voidaan edistää vaikuttamalla asenteisiin ja oppilaitosten käytänteisiin sekä henkilökunnan ja opettajien osaamisen kehittämällä, miten tukea toimintarajoitteita kokevia opiskelijoita (Condra ym. 2015; Gotlib ym. 2019). Myös Suomessa on nostettu esille, että vammaisuuteen ja toimintarajoitteisiin liittyviä kysymyksiä ja erityistarpeita tulisi käsitellä kaikessa opetushenkilöstölle suunnatussa koulutuksessa (Kyröläinen 2020, 63).

Koronapandemian aikaan tehdyssä Karvin raportissa suositellaan, että korkeakoulujen tulee jatkossa varmistaa sellaisten opiskelijoiden tavoittaminen, joiden opinnot ovat viivästyneet tai keskeytyneet poikkeustilanteen vuoksi. Erityistä huomiota tulisi raportin mukaan kiinnittää erityisryhmiin kuuluviin opiskelijoihin, joille on suunnattava kohdennettua tuki- ja ohjauspalvelua. Jatkossa verkko-ohjauksen ja -opetuksen malleja toivotaan kehitettäväksi huomioiden myös erilaisten oppijoiden ja eri elämäntilanteissa olevien opiskelijoiden tilanne. (Karvi 2020.)

## 3 Aineisto ja menetelmät

Tutkimus toteutettiin monimenetelmällisenä tutkimuksena, jossa hyödynnettiin sekä määrällistä kyselyaineistoa että laadullisia haastatteluaineistoja. Haastatteluaineistolla syvennettiin kyselyaineiston tuloksia korkeakouluopiskelun saavutettavuuden eri osa-alueista. Osa haastatteluista toteutettiin ennen kyselyaineiston analyysia.

Aineistot analysoitiin ensin omista lähtökohdistaan perustasolla (haastatteluaineistot aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin ja kyselyt tilastollisin menetelmin), minkä jälkeen eri aineistot tuotiin yhteen ja analyysia jatkettiin sulauttamalla aineistot yhteen. Näin vastaukset tutkimuskysymyksiin muodostuivat monitahoisiksi ja laadullinen ja määrällinen aineisto tukevat toisiaan. (Tashakkori & Teddlie 2010, Fetters ym. 2013.)

### 3.1 Eurostudent VII -kysely

Tässä artikkelissa hyödynnettiin kyselyaineistona opetus- ja kulttuuriministeriön ja Tilastokeskuksen yhteistyössä toteuttamaa Eurostudent VII -kyselyä. Kysely toteutettiin vuonna 2019 ja siihen vastasi 7 006 opiskelijaa. Kyselyn otanta ja toteutus on kuvattu tarkemmin aineiston peruseräraportissa. (Saari ym. 2020.)

Kyselyaineiston analyysissa hyödynnettiin kyselyaineiston peruseräraportissa (Saari ym. 2020) esille nousseita teemoja ja analysoitiin niitä tarkemmin huomioiden erilaiset toimintarajoitteet. Kyselyaineistosta tarkastellaan terveys- ja toimintarajoitteita ilmoittavia opiskelijoita ja heidän opintojensa sujumista ja tuen saamista. Terveys- ja toimintarajoitteita ilmoittaneita opiskelijoita verrataan muihin opiskelijoihin ja tehdään myös alaryhmäkohtaisia tarkasteluja. Yksittäisistä kysymyksistä tarkastellaan etenkin terveysongelmaan liitettyä koettua haittaa, tuen saamista ja opintojen sujumista ja mahdollista keskeyttämistä. Artikkelissa tarkastellaan lyhyesti myös opiskelijavaihtoon lähtemisen esteitä ja opiskelijoiden kokemusta omasta taloudellisesta tilanteesta. Terveys- ja toimintarajoitteita ja niihin liittyviä opiskelu- ja tukikokemuksia tarkastellaan suhteessa opiskelijaan ikään, sukupuoleen, koulutusmuotoon (yliopisto/ammattikorkeakoulu) ja perhetaustaan (vanhempien koulutus ja taloudellinen tilanne).

Otanta-asetelman vuoksi kyselyaineiston analyyseissa hyödynnettiin SPSS:n Complex Samples -lisämoduulin analyysimenetelmäperhettä (CS Frequencies ja CS Crosstabs).

Tulokset esitetään prosenttijakaumina ja painottamattomina lukumäärinä. Aineiston kokoon ja tietosuojaan liittyvien tekijöiden vuoksi sukupuolta tarkasteltiin kaksiluokkaiseksi ja aistivammoja ja liikuntarajoitteita raportoivien opiskelijoiden luokat yhdistettiin. Luvussa 4 tarkastellaan kaikkia toimintarajoitteita raportoivia opiskelijoita ja luvussa 5 niitä opiskelijoita, joilla toimintarajoite haittaa opintoja. Luvun 5 analyysit vastaavat perusraportin tuloksia osaopiskelukykyisistä opiskelijoista (Saari ym. 2020).

## 3.2 Opiskelijoiden haastattelut

Kyselyaineistoa täydennettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluaineistolla opiskelijoiden oman äänen kuulemiseksi ja kehittämisehdotusten saamiseksi. Ryhmähaastattelujen on nähty toimivan hyvin juuri kyselyaineistojen täydentämiseksi ja erilaisessa kehittämistyössä (Mäntyranta & Kaila 2008). Osa haastatteluista tehtiin aikataulusyistä yksilöhaastatteluina.

Tutkimuksen laadullinen aineisto koostuu ryhmähaastatteluista (n=3) ja yksilöhaastatteluista (n=4), joihin rekrytoitiin erilaisia terveys- ja toimintarajoitteita kokevia korkeakouluopiskelijoita. Yleisimmät toimintarajoitteet olivat oppimisvaikeudet ja mielenterveysongelmat. Ryhmähaastattelut toteutettiin fokusryhmähaastatteluina oppimisvaikeuksia (n = 1) ja mielenterveysongelmia (n = 2) kokeville opiskelijoille. Yhteen ryhmähaastatteluun osallistui 2–4 opiskelijaa. Yhteensä tavoitettiin 14 opiskelijaa. Tietoa haastatteluista jaettiin järjestöjen avulla.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina, mutta haastateltavia rohkaistiin myös nostamaan esille muita heille tärkeitä asioita. Haastatteluteemat olivat seuraavat: 1) korkeakouluopintojen saavutettavuus, 2) opintojen sujuminen, 3) tuen saaminen ja 4) opiskelijoiden kehittämisehdotukset (liite 1). Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanasta sanaan. Samassa yhteydessä ne myös anonymisoitiin. Haastattelut olivat kestoltaan 1–2 tuntia, ja ne toteutettiin pandemiatilanteen vuoksi verkossa tietoturvallisesti ZoomPro-sovelluksella. Tämä mahdollisti haastatteluihin osallistumisen maantieteellisesti pääkaupunkiseutua laajemmalla alueella.

Haastateltavien taustatietoja kysyttiin erillisellä sähköisellä lomakkeella. Lomakkeeseen oli mahdollista vastata joko ennen haastattelua tai sen jälkeen. Lomake sisälsi samoja kysymyksiä kuin Eurostudent VII -kyselylomake sekä myös avoimia kysymyksiä toivotuista tuen muodoista. Kyselyn avoimet vastaukset analysoidaan osana haastatteluaineistoa.

Haastatteluihin tavoitettiin monipuolisesti eri-ikäisiä, erilaisissa opintojen vaiheissa olevia ja erilaisilla etuuksilla opiskelevia. Haastatteluihin osallistuneilla oli myös toisistaan eroavia kokemuksia esimerkiksi tuen hakemisen ja opiskelumuotojen suhteen. Myös

oppimisvaikeudet oli todettu eri vaiheissa elämäntulkua. Haastateltavat eivät tunteneet toisiaan ennen haastattelua.

Litteroitu haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysissä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellistä näkemystä tutkimuskohteesta tulkinna, päättelyn sekä käsitteiden yhdistelemisen avulla (Tuomi & Sarajärvi 2018). Haastatteluaineistot luettiin kokonaiskuvan saamiseksi, jonka jälkeen haastattelut koodattiin hyödyntäen haastatteluteemojen antamaa kehystä, Eurostudent VII -kyselyaineiston ja aiemman tutkimuksen tuottamaa tietoa sekä aineistosta esiin nousseita teemoja.

### 3.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuksella on Kuntoutussäätiön tutkimuseettisen toimikunnan hyväksyntä. Haastateltaville opiskelijoille annettiin tietoa tutkimuksen tavoitteista, tarkoituksesta, tietosuojasta ja vapaaehtoisuudesta kirjallisesti ja suullisesti. Opiskelijoilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimusta varten kerättäviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimusaineistoa käsitellään ja säilytetään tietosuojalain määräysten mukaisesti ja henkilörekisterin pitäjä on Kuntoutussäätiö. Kaikki tutkimusaineistoa sisältävät tiedostot suojattiin salasanoilla, ja niihin on pääsy ainoastaan hankkeeseen osallistuneilla tutkijoilla. Aineisto arkistoidaan ilman tunnistetietoja ja sitä säilytetään viiden vuoden ajan, minkä jälkeen aineisto häviätetään. Tutkimuksen tulokset raportoidaan niin, etteivät yksittäiset henkilöt tai paikat ole tunnistettavissa.

## 4 Terveys- ja toimintarajoitteita kokevat opiskelijat

### 4.1 Terveys- ja toimintarajoitteiden yleisyys ja koettu haitta

Erilaisia terveys- ja toimintarajoitteita kokee 34,6 prosenttia opiskelijoista (taulukko 1). Opiskelijoista 7,4 prosenttia raportoi kahdesta tai useammasta toimintarajoitteesta ja 27,2 prosenttia yhdestä toimintarajoitteesta. Yleisimmät toimintarajoitteet ovat mielen-terveysongelmat, krooniset terveysongelmat ja muut pitkäaikaiset terveysongelmat. Mielen-terveysongelmat ovat yleisempiä naisilla ja yliopistossa opiskelevilla, kun taas oppimisvaikeuksia esiintyy enemmän ammattikorkeakouluopiskelijoilla kuin yliopistossa opiskelevilla.

**Taulukko 1.** Toimintarajoitteiden yleisyys aineistossa (% , N = 5 783).

Toimintarajoite	AMK		Yliopisto		Yht. % (N)
	Naiset % (N)	Miehet % (N)	Naiset % (N)	Miehet % (N)	
Mielen-terveysongelmat	12,4 (246)	9,6 (101)	20,1 (412)	15,4 (171)	14,4 (930)
Krooniset sairaudet	10,5 (178)	8,4 (76)	11,5 (222)	8,8 (92)	9,9 (568)
Oppimisvaikeus	7,4 (136)	7,2 (73)	4,8 (103)	3,8 (48)	5,8 (360)
Aistivamma	1,1 (23)	3,4 (28)	1,2 (24)	2,4 (26)	2,0 (101)
Liikuntarajoite	1,0 (17)	1,9 (20)	1,0 (20)	2,3 (22)	1,5 (79)
Muu pitkäaikainen terveysongelma, toimintarajoite tai vaiva	10,9 (187)	10,7 (102)	9,8 (207)	9,5 (108)	10,2 (604)
<b>Kaikki</b>	<b>35,8 (628)</b>	<b>32,3 (312)</b>	<b>37,7 (768)</b>	<b>32,2 (359)</b>	<b>34,6 (2067)</b>

Taulukossa 2 on kuvattu toimintarajoitteiden merkitystä opintojen ja muun elämän kannalta. Miehisissä on naisia enemmän niitä, jotka kokevat toimintarajoitteen vaikutuksen opintoihin sekä vähäisenä että merkittävänä. Yliopistossa toimintarajoite vaikuttaa enemmän opintoihin kuin ammattikorkeakoulussa.

**Taulukko 2.** Toimintarajoitteiden vaikutus opintoihin ja muuhun elämään % (n), N = 2 048.

Toimintarajoite	AMK		Yliopisto		Yht. % (N)
	Naiset % (N)	Miehet % (N)	Naiset % (N)	Miehet % (N)	
<b>Toimintarajoitteet rajoittavat opintoja</b>					
Eivät rajoita lainkaan	39,9 (228)	45,3 (133)	29,8 (244)	38,0 (133)	37,8 (738)
Rajoittavat, mutta ei merkittävästi	47,9 (308)	38,8 (125)	48,6 (366)	35,3 (137)	43,4 (936)
Rajoittavat merkittävästi	12,3 (86)	15,9 (52)	21,6 (150)	26,6 (87)	18,8 (375)
<b>Toimintarajoitteet rajoittavat päivittäistä elämää</b>					
Eivät rajoita lainkaan	29,2 (171)	27,7 (91)	25,0 (200)	26,3 (94)	27,0 (556)
Rajoittavat, mutta ei merkittävästi	59,4 (372)	52,8 (163)	58,0 (437)	53,8 (196)	56,3 (1168)
Rajoittavat merkittävästi	11,3 (79)	19,6 (56)	17 (122)	19,9 (67)	16,6 (324)

Taulukossa 3 on tarkasteltu erilaisten toimintarajoitteiden merkitystä opinnoille. Eniten opintoihin liittyvää haittaa koetaan mielenterveysongelmissa ja oppimisvaikeuksissa. Yliopisto-opinnoissa haitta koetaan suurempana kuin ammattikorkeakouluopinnoissa.

**Taulukko 3.** Toimintarajoitteiden koettu haitta opinnoille % (n), N=2087.

Toimintarajoite	AMK			Yliopisto		
	Merkit- tävästi	Jonkin verran	Ei lainkaan	Merkit- tävästi	Jonkin verran	Ei lainkaan
Mielenterveys- ongelmat (N = 948)	27,9 (105)	51,4 (188)	20,7 (61)	37,9 (202)	50,7 (313)	11,4 (79)
Krooniset sairaudet (N = 571)	12,3 (34)	33,8 (97)	53,9 (125)	17,1 (53)	31,2 (101)	51,7 (161)
Oppimisvaikeus (N = 357)	18,2 (33)	56,8 (122)	25,0 (50)	30,1 (37)	54,5 (92)	15,4 (23)
Aistivamma tai liikuntarajoite (N = 175)	11,5 (9)	34,7 (34)	53,7 (43)	19,6 (17)	29,1 (27)	51,3 (45)
Muu pitkäaikainen terveysongelma, toimintarajoite tai vaiva (N = 604)	10,0 (28)	42,6 (128)	47,4 (133)	19,8 (54)	42,2 (133)	38,0 (128)
<b>Kaikki (N = 2078)</b>	<b>14,0 (143)</b>	<b>43,9 (438)</b>	<b>42,1 (361)</b>	<b>23,9 (243)</b>	<b>42,9 (511)</b>	<b>33,2 (382)</b>

## 4.2 Korkeakouluopintojen saavutettavuus

Terveys- ja toimintarajoitteita kokevat eivät kokonaisuudessaan juuri eroa taustatekijöiltään muista opiskelijoista (taulukko 4).

**Taulukko 4.** Toimintarajoitteita raportoivien opiskelijoiden taustat (%), N = 4105–5823.

	<b>Ei toimintarajoitetta (%)</b>	<b>Toimintarajoite (%)</b>	<b>Kaikki (%)</b>
<b>Ikä</b>			
Alle 21	13,7	14,6	14
22–25	30,3	28,8	29,8
25–29	28,9	29,3	29
Yli 29	27,1	27,3	27,2
<b>Yhteensä</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>N</b>	<b>3 727</b>	<b>2 096</b>	<b>5 823</b>
<b>Aiempi koulutus</b>			
Lukio	75,9	72	74,5
Ammatillinen	20	23	21,1
Muu	4,1	4,9	4,4
<b>Yhteensä</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>N</b>	<b>3 594</b>	<b>2 031</b>	<b>5 625</b>
<b>Opintojen aloittaminen</b>			
Vuoden kuluessa	37,5	34,3	36,4
1–2 vuoden kuluessa	32,2	30,1	31,5
Yli 2 vuotta	30,3	35,5	32,1
<b>Yhteensä</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>N</b>	<b>3 718</b>	<b>2 088</b>	<b>5 806</b>
<b>Vanhempien koulutus</b>			
Korkeakoulututkinto	67,6	67,5	67,6
Muu	32,4	32,5	32,4
<b>Yhteensä</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
<b>N</b>	<b>3 169</b>	<b>936</b>	<b>4 105</b>

Vanhempien koulutustaso on hyvin samantyyppinen, ja opiskelijoiden ikäjakaumassa on vain pieniä eroavaisuuksia. Toimintarajoitteita raportoivat aloittavat opintonsa hieman muita myöhemmin. Aiempi koulutus on toimintarajoitteita kokevilla opiskelijoilla muita

opiskelijoita hieman useammin ammattitutkinto. Erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä aiempaa koulutusta lukuun ottamatta ( $p=0,005$ ).

Kun taustatietoja tarkastellaan eri toimintarajoitteita raportoivien kesken, havaitaan opiskelijoiden kesken enemmän eroja: Mielenterveysongelmia kokevat aloittavat opintonsa muita opiskelijoita aiemmin ja ovat lukiotaustalla, kun taas oppimisvaikeuksia kokevista kolmanneksella on taustallaan ammatillinen koulutus ja muita pidempi viive korkeakoulutukseen.

Haastatteluissa erityisesti oppimisvaikeuksia kokevat opiskelijat toivat esille korkeakouluopiskelun saavutettavuuteen liittyviä tekijöitä. Ammattikorkeakoulut nähtiin olevan saavutettavampia kuin yliopistot etenkin oppimisvaikeuksien näkökulmasta. Opiskelijoilla oli myös kokemusta erilaisista vaihtoehtoisista tavoista päästä korkeakoulutukseen. Näihin liittyvänä ongelmana kuitenkin nähtiin, että niihin ei esimerkiksi kuulunut tukipalveluja, kuten opintopsykologin palveluja. Samoin vaikka työkokemus nähtiin tärkeänä osana omaa osaamista, haastateltavat toivat esiin myös harmistusta opintopolkujen pitkittymisestä. Osa oli aikuisopiskelijoita. Haastateltavista viisi oli suorittanut ammatillisen tutkinnon ennen korkeakoulututkinnon aloittamista. Heistä kolme toi esille erilaisten terveydellisten tekijöiden vaikutukset mahdollisuuksiin toimia aiemmassa ammatissa ja sen merkityksen korkeakouluopintoihin hakeutumisessa. Toisilla työkokemuksen myötä syntynyt osaaminen oli ollut opintoihin hakeutumisen taustalla.

Myös muut opiskelijat nostivat esille, että erilaiset asenteet ja opiskelualoja koskevat käsitykset ohjasivat korkeakoulutukseen hakeutumista. Esimerkiksi koettu masennus saattoi vaikuttaa siihen, kuinka aktiivisena opintoihin hakijana nuori ohjauspalveluissa nähtiin. Osalle oppimisvaikeuksia kokeville opiskelijoille oli tarjottu ammatillisen koulutuksen jälkeen ensisijaisesti muita opiskeluvaihtoehtoja kuin korkeakouluopintoja, vaikka opiskelijat itse olivat pitäneet näitä opintoja itselle tärkeinä. Lisäksi epäilykset omista mahdollisuuksista suoriutua korkeakouluopinnoista olivat mietityttäneet opiskelijoita hakuvaiheessa.

Etenkin oppimisvaikeuksia kokevat opiskelijat kertoivat hyvin moninaisista reiteistä korkeakouluun. Heillä saattoi olla useitakin alemman tason tutkintoja, työelämäkokemusta tai ura yrittäjänä, mutta myös opintojen keskeytymisiä. Myös mielenterveysongelmia kokevat haastatellut kertoivat varsin usein, että oma ala ei välttämättä ollut löytynyt heti, vaan he olivat kokeilleet eri aloja ennen kuin olivat päätyneet opiskelemaan ainetta, jonka tutkinto-opiskelijoita haastattelun aikana olivat.

*...mä oon menny vähän edes takas ja koittanu ettii sitä omaa juttua. Ja mul on tällä hetkellä toinen vuosi käynnissä mun ammattikorkeakouluopinnoissa. Sitä ennen mul on vähän takana toisia ammattikorkeakouluopintoja ja sit vähän muuta. Mul on ehkä just toi reitti jotenki, se on ollu semmost aika siksakkia edestakasin ja sit aina ku menee*

*johonki kouluun vaikka ni sitte se motivaatio katoa aika nopeesti niistä jutuista ja sit mä oon päätyne vaihtamaan sitä alaa. (Haastattelu 1)*

Eri opiskelualoilla on eroa toimintarajoitteiden esiintyvyydessä. Eniten toimintarajoitteita raportoivia opiskelijoita on korkeakouluissa humanistisilla ja taidealoilla ja yhteiskunnallisilla aloilla ja vähiten kauppa-, hallinto- ja oikeustieteissä ja tekniikan aloilla (tarkemmin Saari ym. 2020, 21).

Haastattelujen perusteella opiskelijat ohjautuivat herkemmin tietynlaisiin opintoihin. Oppimisvaikeuksia kokevat nostivat esille, kuinka heitä oli myös ohjattu esimerkiksi liikunnallisille ja luoville aloille, kun taas tietyille aloille oli vaikeampi päästä. Opiskeluympäristöillä saattoi puolestaan olla merkitystä sen suhteen, millaisen merkityksen mielenterveysongelma sai, sillä opiskelijat toivat haastatteluissa esille opiskeluympäristöihin liittyvän yksinäisyyden ja itsenäisen työskentelyn vaateen.

## 5 Korkeakouluopintojen sujuminen

### 5.1 Opintojen sujuminen

Toimintarajoitteita kokevista opiskelijoista 64 prosenttia arvioi suoriutuneensa vähintään yhtä hyvin opinnoistaan kuin muutkin opiskelijat. Kaikilla opiskelijoilla osuus oli 80 prosenttia. Niiden osuus, jotka kokivat suoriutuneensa paljon heikommin kuin muut opiskelijat, oli toimintarajoitteita kokevilla opiskelijoilla muita suurempi. (Saari ym. 2020, 51.)

Haastatteluissa tuotiin esille, kuinka korkeakouluopiskelun aloittaminen oli ollut suuri muutos aiempiin opintoihin verrattuna. Tätä kokemusta tuotiin esille sekä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden että lukiokoulutuksen käyneiden haastatteluissa. Haastatteluissa osa koki suoriutuneensa yhtä hyvin kuin muutkin, ja osa oppimisvaikeuksia kokevista oli yllätynyt myönteisesti omasta suoriutumisesta. Toisaalta esimerkiksi kirjoittamisessa koetut vaikeudet heijastuivat helposti arvosanoihin. Haastateltavissa oli eroa siinä, miten heikompaan opiskelumenestykseen suhtauduttiin, ja heikomman arvosanan hyväksyminen oli yksi keino suoriutua opinnoista. Osalle opiskelijoista aiempaa heikompi suoriutuminen oli ollut raskasta, ja sillä nähtiin olleen vaikutusta myös mielenterveysongelmien ilmenemiseen.

Haastatellut opiskelijat kertoivat, että opinnot saattoivat sujua muita hitaammin toimintarajoitteista johtuen. Myös opiskelujen ulkopuoliset asiat saattavat viedä kauemmin aikaa terveysongelmasta johtuen, mikä jättää vähemmän aikaa opinnoille. Oppimisvaikeuksien osalta lukeminen ja kirjoittaminen, itsenäinen opiskelu ja uusien opintosisältöjen halluunotto vei enemmän aikaa kuin muilla. Mielenterveyden ongelmia kokeneet puolestaan kertoivat keskeytyksistä opinnoissa terveydentilan heiketessä, mikä hidastutti opintopisteiden kertymistä.

Eurostudent VII -kyselyn mukaan opintojen viivästyminen on yleisempää niillä opiskelijoilla, joilla on jokin opiskelua vaikeuttava vamma, sairaus tai oppimisvaikeus. Nämä opiskelijat arvioivat opintojensa kestävän keskimäärin lähes vuoden muita pidempään. Toimintarajoitteita kokevat yliopisto-opiskelijat arvioivat opintojensa kestävän 6,22 vuotta (kaikki 5,42) ja AMK-opiskelijat 3,92 vuotta (kaikki 3,70). Erityisesti terveydelliset syyt ja toimeentuloon liittyvät syyt hidastivat opintoja. (Saari ym. 2020, 48–49.)

Taulukossa 5 on kuvattu yleisimpiä opintoja hidastavia tekijöitä opiskelijoilla, joilla on jokin opintoja haittaava toimintarajoite. Terveydelliset tekijät ja opintojen vaativuus ja opintoihin liittyvä työmäärä olivat hidastavia tekijöitä lähes puolella korkeakouluopiskelijoista.

Terveydelliset tekijät ja toimeentulovaikkeudet olivat yleisempiä mielenterveysongelmia raportoivilla opiskelijoilla muihin opiskelijoihin verrattuna.

**Taulukko 5.** Opintoja hidastavat tekijät %, (n), N = 5799.

	Ei toimintarajoitetta	Toimintarajoite haittaa opintoja	Kaikki
Opintojen vaativuus tai niihin liittyvä työmäärä	27,5 (1290)	44 (607)	31,1 (1897)
Ongelmat opetusjärjestelyissä	21,6 (1014)	34,2 (461)	24,4 (1475)
Toimeentulovaikkeudet	12,9 (586)	28,7 (375)	16,4 (961)
Terveydelliset syyt	5,7 (250)	48,3 (666)	15 (916)
Puutteellinen motivaatio	23,5 (1033)	37,6 (515)	26,6 (1548)

Opintojen keskeyttämisen harkitseminen oli yleisempää toimintarajoitteita raportoivilla opiskelijoilla (taulukko 6).

**Taulukko 6.** Harkitsee vakavasti opintojen keskeyttämistä tai alan vaihtamista, % (n), N = 5823.

	Ei toimintarajoitetta	Toimintarajoite haittaa opintoja	Kaikki
Harkitsee vakavasti kokonaan keskeyttävänsä opinnot.	4,5 (196)	10,6 (131)	5,8 (327)
Harkitsee vakavasti vaihtavansa alaa.	12,6 (547)	19,2 (261)	14 (808)

Keskeyttäminen tuli esiin myös haastatteluissa: Haastateltavista viisi oli keskeyttänyt aiemmat opintonsa korkea-asteella kokonaan ja aloittanut myöhemmin opintonsa uudelleen, suurin osa kokonaan toisella alalla. Keskeyttämisten taustalla oli sairastuminen opintojen aikana, vaikeus saada riittävästi opintosuorituksia sekä tuen puutetta. Lisäksi osa haastateltavista oli keskeyttänyt opintonsa väliaikaisesti tehdäkseen töitä ja kuntoutuakseen.

Eurostudent VII -kyselyn mukaan toimintarajoitteita kokevilla oli muita kielteisempiä kokemuksia hyvin monilla opiskelun eri osa-alueilla (taulukko 7 ja 8). Toimintarajoitteita

raportoivat opiskelijat kokivat muita opiskelijoita enemmän ongelmia opetusjärjestelyissä ja tuen saamisessa (taulukko 7). Vain kolmannes toimintarajoitteita kokevista opiskelijoista oli tyytyväinen opiskelun tukipalveluihin ja työllistymisen tukipalveluiden suhteen vielä harvempi. Kaikista opiskelijoista alle puolet oli tyytyväisiä saadun tuen riittävyyteen opiskelun tukipalveluissa ja työelämään valmistautumisessa vain neljännes.

**Taulukko 7.** Opiskelijoiden tyytyväisyys saadun tuen riittävyyteen % (n), N = 5789–5812.

	<b>Ei toimintarajoitetta</b>	<b>Toimintarajoite haittaa opintoja</b>	<b>Kaikki</b>
Opiskelun tukipalvelut (esim. tutorointi, akateeminen kirjoittaminen, valmentavat opinnot, mentorointi)	44,7 (2009)	33,6 (450)	42,2 (2459)
Opiskelu- ja oppimistilojen tarjonta (esim. kirjasto, tietokonehuoneet, työpisteet)	67,9 (2984)	61,6 (808)	66,5 (3792)
Tuki valmistautumisessa työelämään valmistumisen jälkeen	28 (1183)	19,3 (264)	26,1 (1447)

Kokemukset korkeakouluopinnoista olivat toimintarajoitteita raportoivilla opiskelijoilla monin tavoin kielteisempiä, joskaan erot muihin opiskelijoihin eivät olleet suuria (taulukko 8).

**Taulukko 8.** Opiskelijoiden kokemukset opinnoista, % (n), N = 5777–5820.

	Ei toimintarajoitetta	Toimintarajoite haittaa opintoja	Kaikki
Olen yleensä saanut rakentavaa palautetta suoriutumisesstäni opetushenkilöstöltä.	50,4 (2251)	44,1 (619)	49 (2870)
Opetushenkilöstö on motivoinut minua tekemään parhaani.	49,1 (2206)	44,3 (623)	48,1 (2829)
Opetushenkilöstö on kiinnostunut kuulemaan opiskelijoiden mielipiteitä.	66,9 (2985)	57,2 (797)	64,8 (3782)
Minulla on paljon kontakteja kanssaopiskelijoihin.	55,3 (2641)	46,4 (646)	53,3 (3287)
Haluaisin käyttää enemmän aikaa ohjattuun opiskeluun.	33,5 (1428)	48,6 (611)	36,8 (2039)
Haluaisin käyttää enemmän aikaa itsenäiseen opiskeluun.	38,5 (1728)	41,4 (571)	39,2 (2299)
Minulle oli usein vaikea tietää, kuinka paljon minulta odotettiin nykyisessä koulutusohjelmassani.	37,3 (1668)	49,4 (676)	39,9 (2344)
Minusta tuntuu usein siltä, ettei korkeakoulu ole oikea paikka minulle.	10 (434)	17 (227)	11,5 (661)
Suosittelisin nykyistä koulutusohjelmaani muille.	72,8 (3259)	63,1 (850)	70,7 (4109)
Suhtaudun luottavaisesti tulevaisuuteen.	78,4 (3443)	56,1 (749)	73,5 (4192)
Uskon työllistyväni vuoden kuluessa valmistumisesta.	81,7 (3525)	68,4 (866)	78,8 (4391)

Vuorovaikutus opettajiin ja kontaktit muihin opiskelijoihin olivat vähäisempiä verrattuna muihin opiskelijoihin. Toimintarajoitteita kokevat opiskelijat toivoivat muita opiskelijoita enemmän ohjattua opiskelua. Kokemus kuulumisesta korkeakouluyhteisöön oli heikompa kuin muilla opiskelijoilla, samoin kuin luottamus tulevaisuuteen ja työllistymiseen heti opintojen jälkeen verrattuna muihin opiskelijoihin. Erityisesti tulevaisuuteen ja työllistymiseen liittyviä huolia tuotiin esille myös haastatteluissa.

## 5.2 Koronapandemian vaikutus opintoihin

Haastatteluissa tarkasteltiin erikseen opintojen sujumista koronaepidemian aikana, sillä kyselytutkimus toteutettiin Suomessa ennen poikkeusoloja. Opiskelijoiden kokemuksissa nousi esille myös etäopiskeluun siirtymisen hyviä puolia. Ammattikorkeakoulujen monimuoto-opinnoissa opiskelevat olivat jo hyvin valmistautuneita siirtymään etäopiskeluun. Joitakin opiskelijoita helpotti mahdollisuus rytmittää opintoja omaan vuorokausirytmiiin sopivalla tavalla. Mahdollisuus palata luentotalenteisiin oli hyödyllistä niille, jotka halusivat kerrata epäselväksi jääneitä kohtia. Parempia etäopiskelun mahdollisuuksia toivottiin myös koronapandemian jälkeen.

Koronapandemia aiheutti kuitenkin myös hankaluuksia. Haastateltavat kertoivat suurista eroista siinä, miten etäopinnot oli järjestetty ja kuinka hyvin erilaisten digitaalisten välineiden käyttöön oli opastettu. Esimerkiksi kielten opinnot tuntuivat aiempaa vaikeimmilta etäopetuksessa. Koronan aikana itseohjautuvuuden vaatimukset korostuivat entisestään korkeakouluopinnoissa, mikä hankaloitti opinnoissa suoriutumista. Sekä mielenterveyden ongelmia, oppimisvaikeuksia että tarkkaavaisuuden häiriöitä kokivat, että entisestäänkin lisääntynyt autonomia ei tukenut opintojen etenemistä. Lisäksi vuorovaikutuksen puute ja jatkuva tietokoneen ääressä istuminen olivat heikentäneet jaksamista ja tuoneet osalle fyysisiäkin oireita.

Etenkin yliopisto-opinnot olivat hyvin yksinäisiä, sillä etäopiskelussa kaikilla aloilla ei juuri ollut ryhmitöitä tai niihin ei osallistuttu. Eriyisen haastava tilanne oli ensimmäisen vuoden opiskelijoille, jotka olivat muuttaneet uudelle opiskelupaikkakunnalle. Opiskelijoille suunnatut epäviralliset tutustumismahdollisuudet olivat olleet aiempaa vähäisempiä, ja ne oli toteutettu monesti esteellisissä ympäristöissä. Osa opiskelijoista olisi toivonut bilekulttuurin tutustumisen rinnalle myös muita mahdollisuuksia tutustua toisiin opiskelijoihin. Tämän lisäksi pidettiin tärkeänä, että esimerkiksi tapahtumia järjestävät opiskelijajärjestöt kiinnittävät huomiota tapahtumiensa saavutettavuuteen ja varmistavat, että kaikilla on mahdollisuus tutustua opiskelijatovereihinsa.

*Ettei oleteta, että kaikki varmasti pääsee kahdella jalalla nää portaat. Ja et jos et pääse, se on oma ongelma tavallaan. Et otettais huomioon se, että meillä voi olla erilaisia opiskelijoita, ja ne voi... Ja et tähän tapahtumaan voi vaikka osallistua eri tavoilla ja täällä on ohjelmaa kaikentyyppisille ihmisille. Ettei ne oo vaan semmoista yhdenlaista toimintaa, ja sit jos oot erilainen, niin jäät ulkopuolelle. (Haastattelu 5)*

## 5.3 Vaihtoon lähteminen

Koko aineistossa taloudelliset syyt tai erossaolo perheestä tai ystävästä olivat suurimmat esteet vaihtoon lähtemiselle. Viidennes kaikista opiskelijoista koki kielitaidon riittämättömäksi vaihdon kannalta. (Saari ym. 2020.) Toimintarajoitteita kokevien opiskelijoiden kyselyvastauksissa korostuvat taloudelliset tekijät, terveydelliset tekijät ja riittävän tiedon saaminen vaihtomahdollisuuksista. Oppimisvaikeuksia raportoivista 15,4 prosenttia koki riittämättömän vieraan kielen taidon vaikeuttavan erittäin paljon vaihtoon lähtemistä, kun osuus muilla opiskelijoilla oli 7,3 prosenttia.

Myös haastatteluissa kävi ilmi, että vaihtoon lähtemistä ei pidetty realistisena perheen tai taloudellisten seikkojen vuoksi. Opiskelijat, jotka kokevat mielenterveysongelmia, joutuvat arvioimaan, riittääkö oma jaksaminen vaihtojaksoon vieraassa ympäristössä. Opiskelijoiden haastatteluissa nousi lisäksi esille kielitaidon ja tukitoimien merkitys vaihtoon lähtemisessä. Esimerkiksi lukivaikeuden yhteydessä kielitaito saattoi tuntua suureltakin esteeltä, samoin mielenterveydessä koetut ongelmat olivat saaneet opiskelijan luopumaan aiemmista vaihtohaaveista.

Osalla opiskelijoista oli kokemusta lyhyistä opiskeluvaihtoista. Yksi haastateltava kertoi viettäneensä lukuvuoden vaihdossa. Kokemus oli ollut erinomainen, ja vaihtomaan Suomea strukturoidumpi yliopistojärjestelmä oli tukenut opiskelijan omaa tapaa oppia.

## 5.4 Taloudellinen toimeentulo

Suurin osa toimintarajoitteita kokevista opiskelijoista saa opintotukea tai aikuiskoulutustukea samoin kuin muutkin opiskelijat. Toimintarajoitteita kokevat opiskelijat saavat muita julkisia etuuksia hieman useammin kuin muut opiskelijat. Opiskelijat, joilla on opintoja haittaava toimintarajoite, ovat myös rajoittaneet opintotuen käyttöä muita opiskelijoita useammin. (Taulukko 9.)

**Taulukko 9.** Opiskelijoiden etuudet ja opintotuen käytön rajoittaminen % (n), N = 5717–5811.

<b>Etuuden käyttö</b>	<b>Ei toimintarajoitetta</b>	<b>Toimintarajoite haittaa opintoja</b>	<b>Kaikki</b>
Opintotuki / aikuiskoulutustuki	59,6 (2338)	59,8 (1332)	59,7 (3670)
Muu julkinen etuus	11,8 (392)	18,4 (339)	14,1 (731)
Rajoittanut opintotuen käyttöä opintosuoritusvaatimusten vuoksi.	5,5 (253)	14,8 (190)	7,5 (443)
Rajoittanut opintotuen käyttöä, jotta tukiaika riittäisi tutkinnon suorittamiseen.	5,3 (271)	10,2 (148)	6,4 (419)
Rajoittanut opintotuen käyttöä muusta syystä.	4,1 (184)	6,7 (86)	4,7 (270)

Haastatelluilla opiskelijoilla oli hyvin monenlaisia etuuksia. Oppimisvaikeuksia kokevissa oli paljon aikuisopiskelijoita, jotka saivat aikuiskoulutustukea. Tuki koettiin hyvänä, mutta harvoin korkeakouluopintojen loppuun asti riittävänä. Osalla opiskelijoista oli kuntoutusraha. Opintotuen päättyessä oli siirrytty toimeentulotuelle.

Taulukosta 10 havaitaan, että kokemus taloudellisista vaikeuksista on huomattavasti yleisempää toimintarajoitteita kokevilla opiskelijoilla kuin muilla opiskelijoilla. Taloudelliset vaikeudet ja opintotuen rajoittaminen olivat yleisiä etenkin mielenterveyden ongelmia kokevilla opiskelijoilla.

**Taulukko 10.** Kokee vaikeuksia taloudellisessa tilanteessa (%), N = 5812.

	<b>Ei toimintarajoitetta</b>	<b>Toimintarajoite haittaa opintoja</b>	<b>Kaikki</b>
Erittäin suuria vaikeuksia.	5,4	16,9	7,9
Melko suuria vaikeuksia.	13,6	24,4	15,9
Ei osaa sanoa.	25	24,2	24,8
Melko pieniä vaikeuksia.	23,5	19	22,5
Ei lainkaan vaikeuksia.	32,6	15,4	28,8
<b>Yhteensä</b>	100	100	100
<b>N</b>	4462	1350	5812

Lähes kaikki haastatellut opiskelijat toivat esille huolen taloudellisesta toimeentulosta ja näiden huolien kuormittavuuden ja vaikutuksen omiin voimavaroihin ja terveyteen ja sitä kautta opintojen etenemiseen. Haastatteluissa nostettiin esille suuret opintokokonaisuudet, joissa epäonnistuminen heijastui heti opintosuoritusten määrään. Omien voimavarojen arviointi etukäteen opintoja suunniteltaessa saattoi olla hankalaa myös etuuksien kannalta.

Osalle haastateltavista opintopisteiden kerryttäminen sitä tahtia kuin opintorahan maksaminen edellyttää oli mahdotonta. Työnteko opintojen ohella ei ollut vaihtoehto esimerkiksi mielenterveyden ongelmien vuoksi tai sen vuoksi, että opiskelu itsessään vei hyvin paljon aikaa. Lisäksi etuudet koettiin hankalaksi hahmottaa tai niistä saatiin vaihtelevaa, jopa virheellistä tietoa. Epäselvät käsitykset esimerkiksi sairauspoissaolojen aikaisista opinnoista, kuntoutusrahasta tai kesätyöansioden vaikutuksesta opintotukiin tulivat ilmi haastattelujen aikana.

*Varmaan liittyy siihenkin, kun jos joutuu opiskelemaan hitaammin kuin sitä koko ajan tiukkenevaa vauhtia, niin ei saa sitä opintotukea enää. Mul on just se, et mä oon alottanu opintotuet joskus monta monta vuotta sitten jo. Mutta koska on mielenterveyden ongelmat, niin en mä oo kokenut, et pystyisin käymään samalla töissä ja opiskelemaan, kun kummassakin niissä on jo tekemistä. Että se on hidastanu opintoja, et mä oon välillä joutunut oleen kokonaan pois yliopistolta, ihan vaan et mä tekisin töitä, jotta sitten mä voisinkin opiskella. (Haastattelu 2)*

*Tosiaan samaa mitä muutkin on täs sanonut, et niitten [etuuksien] miettiminen vie sitä aivokapasiteettia joka on muutenkin hyvin rajallinen ja tosiaan siis se on ollu ihan tosi vaikea asia. Sekä yliopisto että myös Kela niin niistä tulee vähän sellasta viestiä, että sun täytyy opiskella joko 110 prosenttia tai sit ei ollenkaan, et siinä välissä ei oo sellasta, että ois osatyökykyinen ja vois opiskella silleen vähän. Ja sit mä esimerkiks en oo ollu tietonen siitä, et sairaspäivärahalla vois opiskella silleen vähän. (Haastattelu 2)*

Ne haastateltavat, jotka oli ohjattu hakemaan kuntoutusrahaa tai olivat siirtyneet toimeentulotuelle, kuvasivat sitä helpottavaksi kokemukseksi. Rahaa oli juuri sen verran, että sen riittämisestä ruokaan ja muihin perustarpeisiin ei tarvinnut enää huolehtia, mikä osaltaan helpotti opintoihin keskittymistä. Mahdollisuus edetä opinnoissa omaan tahtiin oli myös tärkeää. Toimeentulovaikeuksia ja etuuksiin liittyviä epäselvyyksiä oli ratkottu esimerkiksi kuntoutuksen ammattilaisen, Ohjaamon työntekijän tai sosiaalityöntekijän avulla.

## 6 Kokemukset tuen ja avun saamisesta

### 6.1 Tuen ja avun saaminen

Kokemukset riittävän tuen saamisesta vaihtelevat toimintarajoitteita kokevien korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa, ja vain pieni osa kokee saavansa täysin riittävästi apua ja tukea oppilaitokseltaan tai yhteiskunnalta (taulukko 11). Toimintarajoitteita kokevista korkeakouluopiskelijoista viidennes kokee saavansa tuen täysin riittämättömäksi. Tulokset ovat samansuuntaisia ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoilla.

**Taulukko 11.** Arvioi, missä määrin yhteiskunta ja oppilaitoksesi auttavat sinua selviytymään näistä rajoitteista (%), N = 1332.

	Ammattikorkeakoulu	Yliopisto	Kaikki
Täysin riittävästi	8,9	7,6	8,2
Melko riittävästi	12,9	17	15,1
Ei osaa sanoa	21	20,9	21
Ei kovinkaan riittävästi	18,2	22,3	20,4
Ei lainkaan riittävästi	21,7	19,1	20,3
Ei halua tai tarvitse tukea	17,4	13,1	15,1
<b>Yhteensä</b>	100	100	100
<b>N</b>	579	753	1332

Toimintarajoitteita raportoivien opiskelijoiden kesken ei ollut suuria eroja riittävän tuen saamisessa, vaan kaikissa toimintarajoitteita raportoivissa ryhmissä oli vaihtelua tuen saamisessa. Mielenterveysongelmien kohdalla raportoitiin eniten tuen riittämättömyyttä (44,5 %). Myös niiden opiskelijoiden osuus, jotka eivät halunneet tai tarvinneet tukea, oli pienin (11,4 %). Niiden kohdalla, joilla toimintarajoite rajoitti merkittävästi opintoja, yli puolet (53,6 %) raportoi tuen riittämättömyyttä.

Myös sukupuolella, vanhempien koulutuksella ja perheen tulotasolla oli vaikutusta kokemukseen tuen riittävydestä. Miehet (26,3 %) kokivat naisia useammin saavansa riittävästi tukea. Miehillä (18,8 %) niiden osuus, jotka eivät halua tai tarvitse apua, oli naisia (12,6 %)

suurempi. Opiskelijoilla, joiden vanhemmilla oli korkeakoulututkinto, oli hieman parempi kokemus tuen saamisesta. Suurempi merkitys oli kuitenkin vanhempien tulotasolla. Hyvä- tai keskituloisesta perhetaustasta tulevat kokivat saavansa useammin riittävästi apua, kun taas pienituloisesta perhetaustasta tulevilla osuus oli pienempi. Heistä 27,5 prosenttia arvioi saamansa avun täysin riittämättömäksi, kun muilla osuus oli 18–18,7 prosenttia.

Myös haastatteluissa opiskelijat toivat esille vaikeuksia saada tukea ja apua opinnoissa suoriutuakseen. Lähes kaikki haastatellut opiskelijat korostivat oman aktiivisuuden merkitystä tuen hakemisessa. Hankalaksi koettiin usein jo tiedon löytäminen siitä, mistä mahdollisia oppilaitoksen tarjoamia tukitoimia tai yksilöllisiä opiskelujärjestelyjä voisi hakea.

*Jokaista asiaa selvittäessä on nykyään ensin selvitettävä tarkkaan, keneltä asiaa edes voi kysellä – sama kysymys voi kulkea todellakin usean henkilön kautta. Tämä on uuvuttavaa. Opettajat itse ovat myös ylityöllistettyjä, eikä heillä ole aikaa tarjota yleistä apua. (Opiskelijakysely.)*

Tämän lisäksi ohjautumista sellaisen tahon luokse, jonka kautta tukea oli lopulta järjestynyt, leimasi sattumanvaraisuus sekä uudelleenohjaus ammattilaiselta toiselle. Tuen piiriin pääseminen oli saattanut viivästyä merkittävästikin, jos opiskelijalla ei ollut riittävästi voimavaroja hakea itselleen apua.

*...musta ainakin tuntuu, et on semmonen iso kivi jota pitää vierittää, mitä on pitäny siältä ala-asteest saakka jo vierittää ylös, et ku ite aina pitää hakee se apu ja googlailla jotain oppismenetelmiä. Jotenkin ehkä olis kaivannut enemmän semmosta, ettei tarvii aina kaikkee tietoa itse hakea. --- Entä jos meillä ei oiskaan niin paljo motivaatiota, mitä täs nähtävästi ihmisillä on opiskeluun, niin ei me varmaan oltais sillon ammattikorkeakoulussa. Koska me ollaan ne, jotka on ite uskaltanu mennä ja ottaa asioist selvää. (Haastattelu 1)*

*Että se avun ja tuen saaminen on niin kun helppoa, et se ei oo mikään työläs prosessi. Ite muistan niitä kun pääsykokeisiinkin hain lisääikoja, niin sekin oli tosi vaikeeta, koska jokaisella yliopistolla on eri tapa saada ne. Toiseen piti tehdä hakemus, toiseen mä laitoin vaan sähköpostiin. Et tosi silleen epäselvää. Ja vaikka kaikille kerrotais yleisesti et hei, jos tarvitset, niin näin. Koska se on niin lyhyt aika kun sä sen sanot ja se ei nyt keneltäkään oo pois, vaikkei sitä erityisjärjestelyä tarviisakaan. (Haastattelu 5)*

Oppimisvaikeuksien osalta tuen ja avun saaminen kuitenkin helpottui, jos omaan tilanteeseen saatiin diagnoosi ja opiskelija sai siitä lukitodistuksen. Lukitodistus antoi legitimitetin olla erilainen oppija ja sen havaittiin vaikuttaneen myönteisesti opettajien asenteeseen. Ongelmallista kuitenkin on, jos lukitestiin pääseminen viivästyy ja opiskelujärjestelyt ovat sidoksissa lukitodistukseen. Oppilaitosten käytännöt vaihtelivat, ja lukitodistuksen

saattoi joutua hankkimaan itse. Suurimmalla osalla oppimisvaikeudet todettiin virallisesti vasta korkeakouluopintojen aikana, usein ongelmien jo kasauduttua.

Opiskelijoiden kokemukset erosivat siinä, kuinka helppoa oli nostaa esille omia vaikeuksia. Yhdelle opiskelijalle lukivaikeus oli ”vähän kuin värisokeus” ja kertominen siitä oli helppoa, kun taas toinen opiskelija ei mielellään kertonut omasta lukivaikeudesta. Mielenterveys-ongelmia oli vaikeampi tuoda esille kuin esimerkiksi keskittymisongelmia. Osa haastateltavista koki raskaaksi nostaa omia vaikeuksiaan ja opiskelujärjestelyjen tarvettaan jokaisen opettajan kanssa erikseen ja aina uudelleen. Osittain tämä liittyi haluttomuuteen erottautua muista. Lisäksi useat haastateltavat kertoivat jännittävänsä sitä, miten opetushenkilökunta asiaan suhtautuu. Vaikka kokemukset olivat enimmäkseen hyviä, ikävät kohtaamiset ja myöntämättä jääneet opiskelujärjestelyt aiheuttivat epävarmuutta ja arkuutta tuoda omia tarpeitaan esille.

*Ehkä se semmonen vastaanottavuus. Ja mistä mä tykkään on se, et jos haluu mennä jostain asiasta puhuun tai jutteleen, ni sit se opettaja tai opintojenohjaaja on valmis pysähtyy sen asian kanssa ja kuuntelee ja viemään sen pallon maaliin asti. Et se on jotenki tosi tärkeä ja iso osa, et silloin ku pyytää apuu, ni sit sitä pysähdytään myös antamaan. (Haastattelu 1)*

*Opettajat ei automaattisesti saa tiedoks, et mä olen lukihäiriöinen ja että mulle on myönnetty koulun puolesta nämä ja nämä tukitoimet. Niin ei, vaan mun pitää joka ikiselle uudestaan ja uudestaan lähettää joka ikisessä välissä, et mitä kaikkea mulla on, niin jotenkin... Jossain vaihees... En tiedä. Ei jaksa toittottaa sitä niin kun kaikille. (Haastattelu 3)*

Haastatteluissa miehet toivat jossain määrin naisia enemmän haluttomuutta nostaa esille omia vaikeuksia opinnoissa. Toisaalta kokemus ja tieto toi varmuutta, ja ne opiskelijat, jotka opiskelivat vanhemmalla iällä tai sosiaali- ja terveysalalla, hakivat määrätietoisemmin opiskelujärjestelyjä ja muuta tukea omiin opintoihinsa. Myös opiskeluympäristöissä oli eroa, kuinka aktiivisesti tukimahdollisuuksista tiedotettiin ja tuen hakemiseen kannustettiin.

## 6.2 Opintoihin saatu tuki

Kokemukset oppilaitoksen myöntämisestä erityisjärjestelyistä vaihtelivat. Usea opiskelija toi esiin, että selkeät ohjeistukset opiskelujärjestelyistä puuttuivat ja käytännöt olivat opettajakohtaisia. Opettajat eivät osanneet aina suoraan kertoa mahdollisuuksista opiskelujärjestelyihin eikä näitä asioita välttämättä nostettu esille tuutoroinnissakaan. Siinä missä yhdessä oppilaitoksessa opiskelijalla oli mahdollisuus valita noin kymmenestä erilaisesta

opiskelijärjestelystä ja keskustella niistä vastuuhenkilön kanssa, suurimmalle osalle lisää aikeita kokeisiin näyttäytyi ainoana helposti saatavilla olevana opiskelijärjestelynä eikä neuvotteluvaraa juuri ollut. Ammattikorkeakouluopiskelijalle lisäajan saaminen kirjallisiin töihin näyttäytyi hankalana, kun taas yliopistossa siitä oli usein helppoa neuvotella opettajien kanssa ilman omasta toimintarajoitteesta kertomista.

Yleisimmin haastateltavat kertoivat saaneensa joko lisää aikaa tenttitilanteessa tai lisää aikaa opintotehtävien palauttamiseen. Näitä ei aina pidetty riittävinä tukimuotoina eikä osa kokenut lisääjasta olevan hyötyä. Hyödyllisenä pidettiin, että tenttimateriaalit ja -kirjat ovat tiedossa ajoissa ja niitä voi lainata kirjastosta riittävän pitkäksi ajaksi kerrallaan. Erillinen tenttitala auttoi keskittymään, jos koe järjestettiin tilassa, jossa on taustahälyä ja paljon ihmisiä.

Opiskelijoiden tuen ja avun tarpeessa korostuivat toiveet lisäohjauksesta ja sosiaalisesta tuesta. Opintopsykologin tuki koettiin hyvänä, mutta siitä ei aina ollut kuitenkaan konkreettista apua opiskeluissa koettuihin ongelmiin. Haastateltavat kertoivat hyötynensä esimerkiksi tukihenkilöstä, jonka kanssa keskustella säännöllisesti opintojen sujumisesta, jolle raportoida edistymistä viikoittain ja jonka kanssa suunnitella tulevaa viikkoa. Hyödylliseksi koettiin myös vertaisryhmät, joissa työskennellään tavoitteellisesti ja joissa seurataan opintojen etenemistä. Hyväksi koettua tiivistä, viikoittaista ja joskus jopa päivittäistä tukea oli saatu etenkin kolmannen sektorin toimijoilta. Oppilaitoksiin toivottiin matalan kynnyksen oppimisympäristöjä, joissa tukea on helposti saatavilla.

*Vertaistukiryhmät, joissa voisi opiskella yhdessä, esim. viikoittain samassa paikassa ja samaan aikaan muutamia tunteja. Paikalle saa tulla tai olla tulematta. Niitä voisi järjestää ohjaaja tai vapaaehtoinen tuutori. Konkreettisen avun lisäksi on todella helpottavaa kokoontua tietoisesti saman asian äärelle ja saada muistutusta siitä, ettei ole yksin ongelmansa kanssa, vaikka sitä siellä sen suuremmin välttämättä ratkottaisi. (Opiskelijakysely.)*

*Kampuksilla voisi myös olla jokin pieni yhteisöllinen työtila, jossa olisi aina paikalla opintoneuvoja. Opintoneuvojille voisi myös olla mahdollista varata yksilöaikoja. (Opiskelijakysely.)*

Mielenterveyden hoito ja opiskeluihin saatu tuki näyttäytyivät toisistaan erillisinä, vaikka esimerkiksi YTHS:n tarjoama hoito koettiin hyväksi. Tuen ja kuntoutuksen saaminen oli usein viivästynyt. YTHS:n palveluiden laajentaminen helpotti lääkäripalvelujen saamista ammattikorkeakouluopiskelijoille, mutta sen nähtiin myös vähentäneen mahdollisuuksia matalan kynnyksen tukeen lähellä opiskelijaa. Kuntoutusraha, kuntoutuspsykoterapia ja muut kuntoutusmahdollisuudet koettiin hyvinä, mutta vaikeapääsyisenä ja liian myöhään käynnistyneinä.

*Mulle on kans ollu tosi epäselvää se, että minkälaisia palveluja on ylipäättään tarjolla ja aika paljon samaa tosiaan mitä tossa äsken sanottiin, et ne ongelmat opinnoissa ja ongelmat mielenterveydessä niin niitä hoidetaan usein erillään toisistaan vaikka ne kietoutuu yhteen. (Haastattelu 2)*

*Mitä resursseja ja tukea on tarjolla, niin niitä saisi enemmän saattaa ihmisten tietoon. Kuten sanottua, niin lisääkin toimintaa mielellään saisi olla. Ja on se kynnys lähestyä näitä erinäisiä tuen lähteitä, niin ois hyvä jos sitä pystyis jotenkin madaltamaan. Riippuu henkilöstäkin toki, mut must tuntuu et se on vähän suomalainen juttu että ihmiset tuppaa vaan kärsimään itekseen. Että ei kehdata lähteä hakemaan sitä tukea ellei oo asiat jo tosi huonosti. Et jos rohkaistais sellasta tuen hakemista jo siinä vaiheessa kun asiat ei ole edes tosi huonosti. (Haastattelu 6)*

### 6.3 Opiskelijoiden kehittämisehdotukset

Haastatellut opiskelijat jakoivat myös myönteisiä kokemuksiaan avun ja tuen saamisesta ja pohtivat kehittämisehdotuksia. Opintojen alussa tulisi käydä läpi kaikille opiskelijoille suunnatulla jaksolla, minkälaista apua on saatavilla, esitellä tukea tarjoavat ammattilaiset (esim. opintokuraattori, opintopsykologi, terveydenhuolto) sekä kertoa miten heidän vastaanotolleen voi hakeutua. Oppilaitoksen tuen ohella tulisi kertoa myös opiskelupaikkakunnan julkisen ja kolmannen sektorin tarjoamista mahdollisuuksista. Pidettiin myös hyvänä, että opintojaan aloittavat, toimintarajoitteita kokevat opiskelijat tulevat tuen piiriin heti, ja ammattilaisen tuki tai muu kontakti varmistetaan jo opintojen alkuvaiheessa. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin nykyistä yksityiskohtaisempaa terveystarkastusta, jonka perusteella opiskelija voitaisiin tarvittaessa ohjata oikean ammattilaisen luo heti.

Yksilöllisten opiskelujärjestelyjen osalta pidettiin hyvänä mallia, jossa oppilaitoksella on selkeästi määritellyt linjaukset ja prosessit siitä, miten opiskelujärjestelyjä haetaan ja järjestetään ja tieto on helposti saavutettavissa. Tarjottavien opiskelujärjestelyjen valikoiman on myös oltava riittävän laaja. Lisäksi opettajien on oltava selvillä erilaisista opiskelujärjestelyistä sekä niiden vaatimista toimenpiteistä.

Haastatellut opiskelijat toivoivat korkeakouluopintojen alkuun opiskeluvalmius- ja elämäntaitokursseja. Opintojen alussa olisi hyödyllistä saada esimerkkilukujärjestys, jota voi halutessaan noudattaa. Laajoissa opintokokonaisuuksissa olisi hyvä pystyä suorittamaan niitä myös osissa. Lisääjän saaminen kirjallisiin töihin ja tieto kursseilla tarvittavista kirjoista hyvissä ajoin koettiin tarpeelliseksi, samoin kuin mahdollisuus tutustua kurssin vaatimuksiin. Tukitoimien koordinointiin puolestaan toivottiin nimettyä tukihenkilöä, joka toimii opiskelijan ja opetushenkilökunnan välissä, hoitaa opiskelujärjestelyt opiskelijan puolesta ja kommunikoi erityisjärjestelyjä vaativan tilanteen opettajalle. Ammattimaiset

tuutorit voisivat neuvoa opiskeluun liittyvissä pulmissa matalalla kynnyksellä ja ohjata tarvittavan avun luo. Tarvetta nähtiin myös mahdollisuudelle konsultoida sosiaalityöntekijää toimeentuloon liittyvissä kysymyksissä.

Oppilaitoksen henkilökunnan ja opettajien tietoisuutta ja osaamista saavutettavuudesta ja yksilöllisistä opiskelujärjestelyistä pidettiin tärkeänä lisätä.

*Opettajien tietoisuutta mielenterveysongelmien yleisyydestä ja näkymisestä opinnoissa voisi lisätä. Toisaalta tietoisuutta mielenterveysongelmista ja niiden vaikutuksesta opintoihin voisi lisätä myös opiskelijoilla: usein näiden kanssa painii pitkään ja hartaasti ennen kuin saa tietää ja ymmärtää ongelmiansa johtuvan mielenterveyden haasteista, joihin voi saada apua. (Opiskelijakysely.)*

Tämän lisäksi toivottiin, että oppilaitokset tekisivät osaltaan korkeakouluopintoja mahdolliseksi monenlaisille opiskelijoille ja vähentäisivät stigmaa, jota toimintarajoitteisiin edelleen jonkin verran koettiin liittyvän. Oppilaitosten tulisi levittää aktiivisemmin tietoa korkeakoulujen saavutettavuudesta, järjestää opetus esteettömästi sekä edellyttää esteettömyyttä opiskelijoille suunnattuja tapahtumia järjestettäessä.

*Mikäli samalle sisällölle olisi tarjolla monimuotoisemmin opetusmuotoja, niin että kukin voisi valita omaan oppimistapaansa sopivimman vaihtoehdon, moni minun ongelmistani saattaisi ratketa. Myöskin koen, että opettajia olisi hyvä valistaa enemmän erilaisista oppimisen vaikeuksista, ja teroittaa ymmärryksen ja tuen tärkeyttä. (Opiskelijakysely.)*

## 7 Yhteenveto ja johtopäätökset

### 7.1 Päätulokset

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu toimintarajoitteita, terveysongelmia ja oppimisvaikeuksia raportoivia opiskelijoita, heidän taustojaan sekä opinnoissa koettuja ongelmia. Olemme täydentäneet Eurostudent VII -kyselyaineiston tuloksia haastatteluilla ja näin täydentäneet kuvaa siitä, millaisia vaikeuksia opiskelijat kokevat opinnoissaan ja apua hakiesaan. Toimintarajoitteita raportoivista opiskelijoista on paljon kansainvälistä tutkimustietoa, mutta Suomessa tutkimus on ollut vähäisempää.

Tämä tutkimus vahvistaa aiempia tutkimuksia ja selvityksiä toimintarajoitteita kokevien opiskelijoiden muita opiskelijoita kielteisemmistä kokemuksista opiskelujen eri osaluilla. Toisaalta korkeakouluopiskelu koettiin tärkeänä.

Yleisimmät itseraportoidut toimintarajoitteet ovat erilaiset krooniset terveysongelmat, mielenterveysongelmat ja oppimisvaikeudet. Sukupuolten välillä ei ole juurikaan eroa mielenterveysongelmia lukuun ottamatta. Mielenterveysongelmat painottuvat etenkin yliopisto-opiskelijoihin, kun taas oppimisvaikeudet ovat yleisempiä ammattikorkeakouluopiskelijoilla. Yliopisto-opiskelijat kokivat enemmän toimintarajoitteeseen liittyvää haittaa opinnoissaan.

Toimintarajoitteita kokevat opiskelijat eivät juurikaan eronneet muista opiskelijoista tässä tutkimuksessa tarkasteltujen taustatekijöiden suhteen. Opiskelijoiden taustojen välillä ei ollut suuria eroja toimintarajoitteita raportoivien ja muiden opiskelijoiden välillä. Toisaalta toimintarajoitteiden välillä oli eroja esimerkiksi sukupuolen, koulutusmuodon ja -alan sekä korkeakoulutukseen pääsyn kohdalla. Toimintarajoitteita kokevat opiskelijat, erityisesti oppimisvaikeuksia raportoivat, tulivat muita opiskelijoita hieman useammin korkeakoulutukseen muusta kuin lukiotaustasta. Tulokset havainnollistavat, kuinka korkeakoulutuksen saavutettavuutta on tärkeää kehittää opiskelijoiden moninaisuus huomioiden.

Terveydelliset syyt olivat suurin opintoja hidastava tekijä. Myös keskeyttämistä koskevat ajatukset olivat yleisempiä toimintarajoitteita kokevilla opiskelijoilla kuin muilla opiskelijoilla, joskin ne olivat suhteellisen harvinaisia koko aineistossa. Ongelmia koettiin myös toimeentulossa, ja toimintarajoitteita kokevista opiskelijoista suurempi osa oli rajoittanut opintotuen käyttöä muihin opiskelijoihin verrattuna.

Kokemuksessa riittävän tuen saamisesta oli myös eroja opiskelijoiden kesken. Kaikissa toimintarajoitteita raportoivissa ryhmissä oli niitä, jotka kokivat saavansa riittävästi apua, samoin kuin niitä, jotka eivät saaneet apua. Kokemus riittävästä avun saamisesta oli yhteydessä opiskelijoiden sukupuoleen, vanhempien koulutukseen ja kokemukseen perheen tulotasosta. Havaittuja eroja olisi tarpeen selvittää tarkemmin, mutta tulokset voivat viitata vanhemmilta saatavaan taloudelliseen tukeen ja mahdollisiin muihin opiskelua tukeviin resursseihin. Ruotsalaisessa tutkimuksessa läheisiltä saatu tuki korostui, kun muuta tukea oli heikommin saatavilla (Lövgren ym. 2020).

Haastattelujen perusteella tuen ja avun saaminen näytti jossain määrin sattumanvaraiselta ja vaatii paljon opiskelijan omaa aktiivisuutta. Koulutusmuodolla (YO/AMK) tai toimintarajoitteella ei haastattelujen perusteella näyttänyt olevan suurtakaan merkitystä, vaan avun hakemisen vaikeutta ja tuen saamisen sattumanvaraisuutta tuotiin esille eri ryhmien haastatteluissa. Opiskelijat kokivat, että tuen saaminen oli pitkälti omalla vastuulla ja oman tietämyksen varassa, mihin on kiinnitetty huomiota myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Niemelä 2007). Se voi asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan avun ja tuen saamisen suhteen. Erityisesti mielenterveysongelmia kokevat opiskelijat voivat olla haastavassa asemassa, mikäli sairaus puhkeaa opintojen aikana eikä avun hakemisesta ole aiempaa kokemusta (Hartney ym. 2017).

## 7.2 Aineiston vahvuudet ja rajoitukset

Tässä artikkelissa on hyödynnetty Eurostudent VII -kyselyaineistoa korkeakouluopiskelun saavutettavuuden näkökulmasta. Eurostudent VII -kyselyaineiston vahvuutena voi pitää korkeakouluopiskelun tarkastelemista erityisesti sosiaalisesta näkökulmasta. Tutkimus tuo uutta tietoa toimintarajoitteita raportoivien opiskelijoiden taustatekijöistä Suomessa. Tutkimuskohteena olevista asioista on myös saatavilla tietoa hyvin rajallisesti rekistereistä. Tämä koskee erityisesti oppimisvaikeuksia, mutta myös mielenterveysongelmia kokevia opiskelijoita. Oma ilmoitusta on pidetty luotettavana esimerkiksi oppimisvaikeuksien näkökulmasta (Hock 2012). Toisaalta mahdollisuus hyödyntää rekisteriaineistoja olisi hyödyllinen esimerkiksi sosiaalisen taustan tarkastelussa, sillä kyselyissä esille tuotu sosioekonominen tieto voi olla puutteellista (esim. Weedon 2017).

Toimintarajoitteiden esiintyvyys vastaa pitkälti Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa esiintyviä lukuja (Kunttu ym. 2017), joskin yliopisto-opiskelijat raportoivat enemmän opintoja haittaavia mielenterveysongelmia. On mahdollista, että yliopisto-opinnoissa psyykinen oireilu haittaa opintoja ammattikorkeakoulua enemmän. Yksi merkittävä opiskelua haittaavia ongelmia kokeva ryhmä olivat erilaisia kroonisia sairauksia raportoivat opiskelijat. Tämä ryhmä kaipaisi lisäselvittelyä siitä, millaisia sairauksia on taustalla ja miten ne vaikuttavat opintoihin. Tämä ryhmä saattaa olla hyvinkin heterogeeninen.

Kyselyaineistojen tuloksia on täydennetty yksilö- ja ryhmähaastatteluilla. Haastatteluaineiston avulla saatiin erilaisia näkemyksiä ja kehittämissuhteita erityisesti avun hakemisesta. Ryhmähaastattelussa ryhmä voi toimia sosiaalisena tukena, ryhmän jäsenet voivat auttaa toisiaan tuomaan esiin tai muistamaan asioita, jotka yksilöhaastatteluissa saattaisivat jäädä pimentoon. Haasteena voi olla kaikkien haastateltavien äänen saaminen kuuluviin. Ryhmähaastattelussa riskinä voi olla myös se, että kaikki haastateltavat eivät halua tuoda henkilökohtaisia kokemuksiaan esiin ryhmätilanteessa. Jatkossa voisi olla hyvä yhdistää erilaisia haastatteluaineistoja. Riittävän suuri haastatteluaineisto mahdollistaisi myös yhteiskuntaluokan ja sukupuolen tarkemman analyysin, joilla näytti olevan vaikutusta kokemukseen avun ja tuen tarpeesta.

### 7.3 Suositukset ja kehittämissuhteet

Tutkimus vahvistaa aiempia tutkimuksia ja selvityksiä, joiden mukaan tuen saaminen vaatii opiskelijalta paljon omaa aktiivisuutta, mikä voi asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Haastattelujen perusteella tukimuodot ja tuen tarjoaminen vaihtelevat oppilaitoksen tai opintoalan mukaan. Näyttääkin siltä, että korkeakoulut pikemminkin reagoivat opiskelijan esille nostamiin tarpeisiin kuin edistävät aktiivisesti yhdenvertaisuutta toiminnassaan.

Toimintarajoitteita kokevat opiskelijat ovat keskenään heterogeeninen ryhmä, ja yhdenvertaisuuden edistäminen voi vaatia myös erilaisia toimia. Avun ja tuen saamiseen liittyvät kokemukset olivat kuitenkin samansuuntaisia erilaisista toimintarajoitteista huolimatta. Tutkimuksen perusteella tärkeää olisi vahvistaa opiskelijoiden osallisuutta korkeakoulu yhteisössä ja kehittää opiskelijoille tarjolla olevia tukipalveluja. Erityisesti tuen koordinoitua olisi hyvä vahvistaa. Korkeakoulujen olisi hyvä hyödyntää aiempaa vahvemmin esimerkiksi jo olemassa olevia saavutettavuuskriteereitä (Muuronen & Eskola 2019), jotta tarvittavan tuen saaminen ei olisi sattumanvaraista. Kansainvälisen tutkimuksen perusteella opiskelijoille tarjottavan tuen avulla voidaan helpottaa opintojen sujumista ja opinnoissa suoriutumista.

Opiskelijoille tarjottavan yksilöllisen tuen ohella on tärkeää kiinnittää huomiota myös korkeakoulutuksen rakenteellisiin esteisiin. Esimerkiksi arviointikulttuurin kehittäminen on nostettu yhdeksi mahdolliseksi tavaksi ratkoa erityisjärjestelyihin liittyviä ongelmia (Nieminen 2021). Myös opiskelijoiden toimeentuloon liittyviin kysymyksiin olisi tarpeellista kehittää nykyistä joustavampia ratkaisuja. Jonkinlainen osaopiskelukyvyn huomioima tukimuoto, jossa olisi mahdollista edetä omaan tahtiin, voisi olla hyödyllinen. Eniten tukea tarvitsevat korkeakouluopiskelijat voisivat myös hyötyä erillisistä tuetun opiskelun malleista (esim. Lövgren ym. 2020).

Vaikka opiskelijoilta edellytetään aktiivisuutta omien tarpeiden esille nostamisessa, ei opiskelijoita ole välttämättä otettu mukaan kehittämään saavutettavuutta aktiivisina toimijoina (Nieminen 2021). Opiskelijoilla itsellään on hyviä näkemyksiä siitä, miten korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja tukimuotoja voisi kehittää. Opiskelijoiden näkemysten kuulemiseksi ja saavutettavuuden arvioimiseksi olisi tarpeen kehittää nykyistä systemaattisempaa seuranta. Koordinoivien tahojen puute on ongelmallista myös tutkimuksen näkökulmasta, sillä tukea tarvitsevia opiskelijoita on vaikea tavoittaa eivätkä tiedonkeruut välttämättä kohdennu tarkoituksenmukaisesti. Esimerkiksi oppimisvaikeudet ja mielenterveysongelmat ovat jääneet aiemmissa selvityksissä vähäisiksi. Virallisten tilastojen puuttuessa Eurostudent-kysely tarjoaa monipuolista tietoa opiskelun eri osa-alueista.

Jatkossa olisi tarpeen tarkemmin selvittää tässä tutkimuksessa esille nousseita asioita, kuten opiskelijoiden taustaan liittyviä kokemuksia avun saamisessa. Myös työllistymiseen liittyvät tekijät on nostettu esille tärkeänä kehittämiskohteena (Weedon 2017, Heini & Klemetti 2018). Kiinnostavaa olisi myös tarkastella erilaisten vaihtoehtoisten väylien, kuten avoimien korkeakouluopintojen, merkitystä opintojen saavutettavuuden kannalta. Tärkeää olisikin kerätä tietoa myös näistä opiskelumahdollisuuksista ja niiden opiskelijoista, kuten myös opintonsa keskeyttäneiden kokemuksista. Tarkempi eri etuuksien erittely olisi hyödyllistä taloudellisten vaikeuksien näkökulmasta.

Eurostudent-kyselytutkimus tarjoaa mahdollisuuden myös vertailla eri maiden käytäntöjä sekä mahdollisuuden tarkastella saavutettavuuden kehitystä erilaisin aikasarjoin. Ajallinen vertailu olisi hyödyllinen myös koronapandemian vaikutusten arvioinnissa. On tärkeää, että koronapandemian vaikutusten arvioinnissa huomioidaan erikseen erilaisia toimintarajoitteita kokevat opiskelijat ja panostetaan laajemmin opiskelun saavutettavuutta ja sujumista edistäviin ratkaisuihin.

## Liite 1. Haastattelurunko

### Korkeakouluopiskelun saavutettavuus

Missä vaiheessa opintoja olette? Miten olette löytäneet oman alanne?  
Millainen oli oma reitti korkeakouluun?

Mitkä asiat on mietityttänyt ennen opintoja?

Hakuvaiheessa saatu tuki ja mukautukset esim. onko ollut mahdollisia erityisjärjestelyjä valintakokeessa? Koettiin esteitä korkeakouluun hakeutuessa?

### Opintojen sujuminen

Miten opinnot ovat sujuneet? Mikä on ollut mielisää korkeakouluopinnoissa, mikä on tuonut haasteita?

Onko esimerkiksi välillä keskeyttänyt opinnot tai miettinyt sitä?

Minkälaiset opintojärjestelyt ja opetusmenetelmät koetaan hyväksi?  
Ovatko opettajat ja muu henkilökunta ottaneet toimintarajoitteet jollain tavalla huomioon tai onko saatu jotain erityisjärjestelyjä tai tehty mukautuksia?

Opintotuen joustavuus erilaisissa elämäntilanteissa.

Onko koronaepidemia vaikuttanut opintojen sujumiseen?

Onko ollut vaihdossa tai suunnitteleeko sitä?

### Tuen saaminen

Millaista tukea ja apua on ollut tarjolla? Millainen tuki on koettu hyväksi?  
Vaihtelee tuen tarve opintojen eri vaiheissa?

Mistä saanut tietoa mahdollisista tukimuodoista? Onko tietoa löytynyt helposti?

Onko omista tuen tarpeista ollut helppo kertoa? Mikä on helpottanut kertomista?  
Milloin on tuntunut hankalalta?

Onko saanut tukea muualta kuin oppilaitoksesta?

### **Kehittämisehdotukset**

Millaista tukea olisi hyvä olla oppilaitoksessa?

Entä oppilaitoksen ulkopuolella?

Muita ajatuksia ja terveisiä, miten kehittää yhdenvertaisia opiskelumahdollisuuksia.

## LÄHTEET

- Condra M, Dineen M, Gills H, Jack-Davies A, Condra E (2015). Academic accommodations for postsecondary students with mental health disabilities in Ontario, Canada: A review of the literature and reflections on emerging issues. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 28, 3, 277-291.
- Fetters M, Curry, L, Creswell, J (2013) Achieving Integration in Mixed Methods Designs. *Principles and Practices*. *Health Services Research*, 48, 6, 2134-2156.
- Gotlib D, Saragoza P, Segal S, Goodman L, Schwartz V (2019). Evaluation and Management of Mental Health Disability in Post-secondary Students. *Current Psychiatry Reports*, 21, 43.
- Hartrey L, Denieffe S, Wells JS (2017). A systematic review of barriers and supports to the participation of students with mental health difficulties in higher education. *Mental Health & Prevention*, 6, 26-43.
- Heini A, Klemetti J (2018) *Selvitys vammaisten korkeakouluopiskelijoiden työelämätarpeista ja -haasteista*. Kynnys ry.
- Hock M (2012) Effective literacy instruction for adults with specific learning disabilities: Implications for adult educators. *Journal of Learning Disabilities*, 45 (1), 64–78.
- Ibrahim AK, Kelly SJ, Adams CE, Glazebrook C (2013). A systematic review of studies of depression prevalence in university students. *Journal of Psychiatric Research*, 47, 391-400.
- Korkeamäki J (2010). *Aikuisten oppimisvaikeudet. Näkökulmia selviytymiseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 83*. Kuntoutussäätiö, Helsinki.
- Kunttu, K., Pesonen, T., & Saari, J. (2017). *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus*. 2016. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, Helsinki.
- Kyröläinen A (2020) *Vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteelliset esteet*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työelämä, 2020:36. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- Lambert DC, Dryer R (2018). Quality of Life of Higher Education Students with Learning Disability Studying Online. *International Journal of Disability, Development and Education*, 65, 4, 393-407.
- Langørgen E, Kermit P, Magnus E (2020) Gatekeeping in professional higher education in Norway: ambivalence among academic staff and placement supervisors towards students with disabilities, *International Journal of Inclusive Education*, 24:6, 616–630.
- Lehto R, Huhta A, Huuska E (2019). *Kaikkien korkeakoulu? Raportti OHOI-hankkeessa vuonna 2018 tehdyistä korkeakoulujen saavutettavuuskyselyistä*. OHOI-hanke.
- Lindsay S, Cagliostro E, Carafa G (2018). A Systematic Review of Barriers and Facilitators of Disability Disclosure and Accommodations for Youth in Post-Secondary Education. *International Journal of Disability, Development and Education*, 65, 5, 526-556.
- Lövgren V, Hillborg H, Bejerholm U, Rosenberg D. Supported Education in a Swedish context: Opportunities and challenges for developing career-oriented support for young adults with mental health problems. *Scandinavian Journal of Disability Research* 2020; 22 (1): 1–11.
- Muuronen, A. & Eskola, S. (2019). *Saavutettavuuskriteeristö korkeakoulujen saavutettavuuden kehittämisessä ja arvioinnissa*. Teoksessa Klemola U, Ikäheimo H, Hämäläinen T (toim) *OHO-opas*. Opiskelukykyä, hyvinvointia ja osallisuutta korkeakouluihin.
- Mäntyranta T, Kaila M (2008) *Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä*. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 124 (13), 1507-13.
- Niemelä A (2007). *Joutuu vähän taisteleen. Tutkimus vammaisten ja kuurojen nuorten koulutuspoluista*. *Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus*, Helsinki.
- Nieminen, J. H. (2020). Student conceptions of assessment accommodations in university mathematics: an analysis of power. *Nordic Studies in Mathematics Education*, 25 (3-4), 27-49.
- Nieminen, J. H. (2021). Governing the 'disabled assessee': A critical reframing of assessment accommodations as sociocultural practices. *Disability & Society*, 1-28.
- Pietilä P, Laitinen MT (2011). *Koulutusta kaikille? Esteettömyys korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen haasteena*. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*.
- Pino M, Mortari L (2014) The inclusion of students with dyslexia in higher education: A systematic review using narrative synthesis. *Dyslexia*, 20, 4, 346-369.
- Pirttimaa R, Takala M, Ladonlahti T (2015). Students in higher education with reading and writing difficulties, *Education Inquiry* 6 (1).
- Rinne H, Korkeamäki J, Villa T (2021) *Korkeakouluopiskelijoiden koetut oppimisvaikeudet ja niiden yhteys elämän eri osa-alueisiin*. Kuntoutus 1/2021.
- Saari J, Koskinen H, Attila H, Sarén N (2020). *Eurostudent VII–Opiskelijatutkimus 2019*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.

- Sachs D, Schreuer N (2011). Inclusion of Students with Disabilities in Higher Education: Performance and participation in student's experiences. *Disability Studies Quarterly* 31, 2.
- Seale J (2017). From the voice of a 'socratic gadfly': A call for more academic activism in the researching of disability in postsecondary education. *European Journal of Special Needs Education*, 32, 1, 153-169.
- Tashakkori A, Teddlie C (toim.) (2010) *Sage Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Thorley C (2017). *Not by degrees: Improving Student Mental Health in the UK's Universities*. Institute for Public Policy Research, London.
- Tuomi J, Sarajärvi A (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Villa T, Kivisalmi S (2016). Korkeakoulujen saavutettavuus – Katsaus korkeakoulujen sosiaaliseen, psyykkiseen ja fyysiseen saavutettavuuteen opiskelijoiden näkökulmasta. *Otus* 53/2016, Helsinki.
- Weedon, E. (2019). Access to higher education for people from less advantaged backgrounds in Scotland and the rest of the UK.
- Weedon, E. (2017). The construction of under-representation in UK and Swedish higher education: implications for disabled students. *Education, Citizenship and Social Justice*, 12(1), 75-88.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020) Yhdenvertaisuus koulutuksessa. Saatavissa: <https://syrjinta.fi/koulutus>. Viitattu 3.11.2020.
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus
- Zeng W, Ju S, Hord C (2018). A literature review of academic interventions for college students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 41, 3, 159-169.



Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture



**eurostudent.eu**  
★★★★★★

ISBN: 978-952-263-841-0 (PDF)

ISSN: 1799-0351 (PDF)